

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Hur hinner man med?

- En studie om musiklärares strategier för att hinna med sina arbetsuppgifter på ordinarie arbetstid

Anna Carlsson och Linnea Martinson

Lärarprogrammet, inriktning musik, LAU370

Handledare: Mats d Hermansson

Examinator: Margareta Borg

Rapportnummer: VT08-1193-1

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Hur hinner man med? – En studie om musiklärares strategier för att hinna med sina arbetsuppgifter på ordinarie arbetstid

Författare: Anna Carlsson och Linnea Martinson

Termin och år: Vårterminen 2008

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Mats d Hermansson

Examinator: Margareta Borg

Rapportnummer: VT08-1193-1

Nyckelord: musiklärare, arbetstid, förtroendetid, arbetsuppgifter, arbetstidsfördelning, övertid, planering

Syfte:

Syftet med vår uppsats var att undersöka vilka olika strategier som finns för att som musiklärare få arbetstiden att räcka till och att få ihop sin arbetsdag på ett väl fungerande sätt.

Frågeställningar:

- Vad anges i befintliga styrdokument angående musiklärares arbetsuppgifter och eventuella prioriteringar?
- Hur fördelas musiklärares arbetsuppgifter mellan undervisning och andra arbetsuppgifter och hur planerar de sin arbetstid över terminen?
- Vilka tidsmässiga och rumsmässiga förutsättningar har musikläraren?
- Hur ser musiklärare på sin arbetsituation?

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Metod:

I en kvalitativ intervjustudie analyserad mot bakgrund av relevant litteratur har vi försökt finna svar på våra frågeställningar. Intervjustudien innefattar fem lärare i musik för äldre åldrar.

Resultat:

Samtliga musiklärare i vår undersökning upplever stress i sitt arbete och känner att det ofta är svårt att få tiden att räcka till. De två informanter som ändå upplever att de oftast hinner med sina arbetsuppgifter på avtalad arbetstid, har två saker gemensamt: De har tid för projekt och arrangemang inskrivet och synligt i sina scheman, som de kan hushålla med till intensiva perioder, samt att de har arbetsro på sin arbetsplats. De påtalar också vikten av att kunna säga ifrån om de blir störda när de är mitt uppe i viktigt förberedelsearbete, eftersom en lärares tid annars lätt tas i anspråk av elever och kollegor, enligt samtliga informanter.

Betydelse för läraryrket:

Allt fler arbetsuppgifter har på senare tid lagts på lärare, utan att mer tid givits att utföra dem på. Detta innebär en allt intensivare arbetsdag för läraren. Som blivande musiklärare erbjuds man i denna uppsats en möjlighet att ta del av den beprövade erfarenhet som informanterna i vår studie delat med sig av, angående vad som är bra eller mindre bra strategier i kampen om att få ekvationen med arbetsuppgifter och arbetstid att gå ihop.

Förord

Vi som skrivit denna uppsats läser sista terminen på lärarutbildningen vid Göteborgs universitet, och har inriktat oss på musik och spanska för äldre åldrar respektive musik och matematik för äldre åldrar.

Vi vill här uttrycka vår tacksamhet till de musklärare som givit av sin tid för att hjälpa oss med detta examensarbete. Nu vet vi ju verkligen hur dyrbar den tiden är! Vi vill också tacka vår handledare Mats d Hermansson, som tålmodigt besvarat våra otaliga frågor om hur man bör gå till väga när man skriver uppsats.

Vi vill uppmana er som läser vårt arbete att ta till er av de råd och tips som musklärarna ger. Man lär av sina misstag, men vissa misstag kan man undvika om någon annan, som redan genomlevt dem, kan få dela med sig av sin erfarenhet och visdom. Själva ser vi i alla fall med större trygghet fram emot att få pröva våra vingar inom det yrke vi laddat för under flera års utbildning, tack vare de råd vi fått.

Göteborg, maj 2008

Anna Carlsson och Linnea Martinson

Innehållsförteckning

1	Bakgrund	5
2	Syfte och frågeställningar.....	5
2.1	Syfte	5
2.2	Frågeställningar.....	6
3	Teoretisk inramning	6
3.1	Vad anges i befintliga styrdokument angående musiklärares arbetsuppgifter och eventuella prioriteringar?	6
3.2	Tidigare forskning kring lärares arbetstid och arbete.....	7
4	Tillvägagångssätt.....	14
4.1	Val av metod	14
4.2	Urval av intervjupersoner.....	15
4.3	Intervjufrågorna.....	16
4.4	Genomförandet av intervjuerna.....	16
4.5	Bearbetningen av data	18
4.6	Etiska ställningstaganden	18
4.7	Studiens tillförlitlighet.....	19
5	Resultat.....	20
5.1	Musiklärarna.....	20
5.2	Hur fördelas musiklärarens arbetsuppgifter mellan undervisning och andra arbetsuppgifter och hur planerar de sin tid över terminen?.....	21
5.2.1	Skolavslutningar, konserter och övriga samlingar	22
5.2.2	Rollen som klassföreståndare.....	22
5.2.3	Rastvaktande	23
5.2.4	Vad prioriteras bort?.....	23
5.2.5	Planering över terminen eller för morgondagen?.....	24
5.2.6	Ramtid, förtroendetid och fritid flyter ihop på olika sätt	25
5.2.7	Övriga arbetsuppgifter.....	26
5.3	Vilka tidsmässiga och rumsmässiga förutsättningar har musikläraren?	28
5.4	Hur ser musiklärare på sin arbetssituation?.....	29
5.4.1	Undervisningen och elevkontakten är viktigast	29
5.4.2	Tiden räcker inte till	29
5.4.3	Ingen ro under raster	30
5.4.4	Kompensation för vikariat och övertid.....	30
5.4.5	Aktiviteter och arbetsrelaterade tankar på fritiden.....	32
5.4.6	Rutin och trygghet i lärarrollen	32
5.4.7	Vad är viktigt att tänka på?	32
6	Avslutande reflektioner och slutsatser.....	33
6.1	Vad har Moa och Monica?	33
6.2	Vad stämmer och vad stämmer inte?	35
6.3	Vad har vi kommit fram till?.....	37
6.4	Inför framtiden	37
7	Källförteckning.....	39
Bilaga A:	Intervjufrågor	40

1 Bakgrund

Arbetsituationen och arbetsbelastningen för lärare har förändrats väldigt mycket under de senaste årtiondena. Elevgrupperna har blivit större, och i och med den nya läroplanen Lpo94 har de administrativa sysslorna blivit fler och kraven på dokumentation och elevvård har ökat. Nedskärningar medverkar till att många lärare slits mellan skolledningens allt tuffare krav, föräldrars förväntningar och läroplanens mål. Nya arbetsuppgifter tillkommer ständigt, men läraren får sällan utökad tid att genomföra dem på.

Förutom de administrativa sysslorna, innehåller ämnet musik självklart många kreativa moment, som kräver en helt annan förberedelse av läraren än att bara be eleverna slå upp en viss sida i en lärobok och arbeta enskilt. Om man t.ex. ska lära en hel klass att spela både melodi-, rytm- och ackordspel, så krävs både god organisation, noggranna förberedelser vad det gäller material (noter, ackordsanalyser o.d.), instrumentvård osv. Annars tenderar lektionspassen att bli väldigt röriga och rentav kaotiska.

Läraren är ålagd att utföra alla uppgifter som ingår i sin lärartjänst. Det ska ske på den avtalade arbetstiden, som innehåller både reglerad och oreglerad arbetstid. Avtalad arbetstid finns till som ett skydd för arbetstagaren, så att denne inte ska tvingas arbeta övertid. Det är, enligt många musiklärare – både i intervjuerna i vår studie och i andra studier – svårt att hinna alla arbetsuppgifter på avtalad tid. Vissa upplever det som en omöjlighet och påpekar att det stressar dem att inte kunna begränsa sina arbetstimmar. Under utbildningens praktikdel har vi observerat att många lärare, framförallt musiklärare, har hektiska arbetsdagar. Många av dem kan behärska det, medan andra tycks mycket tyngda av alla arbetsuppgifter som åligger dem. Vi har också sett att många lärare arbetar mycket hemifrån och att en del verkar arbeta fler timmar än de får betalt för.

Som blivande musiklärare tror vi att det är lätt hänt att man ställer för höga krav på sig själv, och att arbetet i många fall kan komma att inkräkta på både fritid och tiden för avkoppling. Därför blev vi nyfikna på att undersöka om det finns redskap för att hitta en bra balans i arbetet, utan att behöva offra all sin lediga tid. Vi är övertygade om att det gagnar elever, kollegor och undervisning att lärare inte tvingas arbeta övertid. Vi tror att man gör bättre ifrån sig i sin yrkesroll när man också får möjlighet till en fritid vid sidan av. Även lärare behöver ju få koppla av från sitt arbete emellanåt, och känna att de faktiskt hunnit med vad de planerat att göra! Därför är vi övertygade om att ämnet för vårt examensarbete kommer att kännas relevant för oss i vår framtida yrkesroll.

2 Syfte och frågeställningar

2.1 Syfte

Syftet med detta examensarbete är att undersöka vilka strategier musiklärare har för att få arbetstiden att räcka till när de planerar och fördelar sin arbetstid på undervisning och andra förekommande arbetsuppgifter.

2.2 Frågeställningar

- Vad anges i befintliga styrdokument angående musiklärares arbetsuppgifter och eventuella prioriteringar?
- Hur fördelas musiklärares arbetsuppgifter mellan undervisning och andra arbetsuppgifter och hur planerar de sin arbetstid över terminen?
- Vilka tidsmässiga och rumsmässiga förutsättningar har musikläraren?
- Hur ser musiklärare på sin arbetssituation?

3 Teoretisk inramning

I det här kapitlet kommer vi först att presentera de dokument som ger oss svar på frågeställning nummer ett, då den till skillnad från de andra frågeställningarna bygger enbart på litteraturstudier. Sedan följer en presentation av för ämnet relevant litteratur, som vi kommer att använda oss av när vi behandlar resterande frågeställningar.

3.1 Vad anges i befintliga styrdokument angående musiklärares arbetsuppgifter och eventuella prioriteringar?

Källorna vi använt oss av för att besvara denna fråga är dels ett dokument som heter ”Lärares arbetstider – en lathund”, som skrivits med utgångspunkt i Arbetslagen, med särskilt fokus på lärares arbetstid. Vi har också använt oss av det kommunala läraravtalet HÖK 07¹.

Enligt HÖK 07 ska en heltidsanställd lärare ha samma årsarbetstid som andra heltidsanställda. Beroende på semesterns längd, varierar årsarbetstiden för enskilda arbetstagare. För hela den svenska lärarkåren gäller för tillfället 1767 arbetstimmar per år, exklusive semester. (HÖK 2007). Lathunden talar om två olika sorters arbetstid: reglerad och oreglerad. (*Läraryboken* 2003:144). Medan den reglerade arbetstiden leds och fördelas av arbetsgivaren, får läraren själv förfoga över den oreglerade. (*Läraryboken* 2003:149)

Den reglerade arbetstiden är för en heltidsanställd lärare 1360 timmar per år, vilka fördelas på 194 dagar i anslutning till elevernas skolår. Av dessa 1360 timmar skall 104 timmar gå till kompetensutveckling². De timmar som återstår av arbetstiden utöver den reglerade arbetstiden är förtroendearbetstid. (HÖK 07)

Utifrån dessa riktlinjer ska lärare i genomsnitt arbeta 45.5 timmar i veckan under de veckor de är i tjänst. Lärare har så kallad *årsarbetstid*, vilket innebär att man kan beräkna olika stor tidsåtgång under olika delar av året. Man kan alltså i förväg planera att arbeta mindre under en period, om man vet att man kommer att arbeta extra intensivt under en kommande period.

¹ Avtalsperiod för avtalet är 1 juli 2007–31 mars 2008.

² Kompetensutveckling: insatser som syftar till att utveckla lärares förmåga att skapa goda förutsättningar för elevernas lärande.

Dessutom ska arbetsgivaren planera verksamheten i olika verksamhetsperioder sådana att man under en och samma verksamhetsperiod ska arbeta i genomsnitt 45.5 timmar i veckan. Ett år ska innehålla minst tre sådana verksamhetsperioder, så att arbetsfördelningen ska bli så jämn som möjligt (*Läraryrket* 2003:145-146). Avräkning för övertid ska ske vid slutet av dessa perioder. (HÖK 07)

Angående prioriteringar i en lärares arbete, säger Lathunden följande: undervisningen och planeringen av den, har prioritet nummer ett bland lärarens arbetsuppgifter. Det är en princip som finns tydligt och klart även i lärarområdets antagna yrkesetiska riktlinjer. (*Läraryrket* 2003:150)

3.2 Tidigare forskning kring lärares arbetstid och arbete

En hel del studier har tidigare gjorts kring lärare och deras arbete, både med fokus på arbetstid, arbetssituation, och arbetet i förändring. Nedan presenteras några av de studier vi känner har haft relevans även för oss, främst då vi försökt finna svar på vårt arbetes frågeställningar som rör identifiering av arbetsuppgifter samt lärares egen syn på sin arbetssituation.

I sin bok *Lärares liv och arbete i ett genusperspektiv* (2001) vill Eva Gannerud försöka ”belysa vilka konsekvenser den övergripande genusordningen och skolans genusregim har för lärararbetet som sådant och hur den enskilda läraren skapar sitt eget liv inom genusordningens ramar”. (2001:9) Hon skriver att hon i studien lyfter fram lärararbetets socio-emotionella dimensioner. Även om vår egen studie inte är inriktad på genusfrågor, känns ändå många delar i hennes forskning relevanta för oss, såsom lärarnas egna erfarenheter, upplevelser och åsikter om sitt yrke, samt de olika arbetsuppgifter som presenteras. Visserligen är informanterna i Ganneruds studie enbart kvinnor, som dessutom är klasslärare i grundskolan, och därmed skiljer sig våra urvalsgrupper åt, men många arbetsuppgifter och upplevelser kring yrket har de sannolikt gemensamt ändå, tror vi.

Gannerud räknar upp olika delar eller *dimensioner* som läraryrket består av:

- den pedagogiskt-didaktiska dimensionen, som rör ämnesinnehåll, arbetssätt och arbetsmetoder, undervisning och undervisningsplanering
- den sociala dimensionen, arbetsuppgifter som handlar om relationer till elever i grupp, till föräldrar och arbetskamrater
- den emotionella dimensionen, som innefattar relationer till enskilda
- den administrativa dimensionen, det vill säga praktiskt organisationsarbete och administrativa uppgifter av olika slag.

Dessa aspekter eller dimensioner är enbart tankemässigt åtskiljbara. I vardagen är de ofta beroende av varandra; i varje situation ingår ofta flera olika dimensioner, och det är svårt att dra klara gränser mellan dem. (2001:6)

Gannerud nämner också kortfattat olika forskningstraditioner, bl.a. *teacher thinking* som ”studerar hur lärare tänker före, under och efter undervisningstillfällena för att finna lärares personliga teorier om undervisning” (2001:22) och *forskning om lärarkulturer*, där ”lärare och lärares arbete [...] betraktas ur ett helhetsperspektiv, och lärares handlingar studeras i relation till de begränsningar, möjligheter och dilemman, som skapas av olika förhållanden i klassrum och skola” (2001:23). Vårt examensarbete hamnar främst under denna sistnämnda tradition, då musiklärarnas eventuella strategier och råd ofta tycks stå i relation till ramfaktorerna på skolan.

I boken räknas olika arbetsuppgifter upp:

Läraren har ansvar för innehåll och arbetsformen och för att skapa en god social miljö. Läraren har dessutom andra arbetsuppgifter med anknytning till den egna klassen, som till exempel förberedelser och efterarbete för arbetet i klassen, samtal och diskussioner med kollegor, föräldrar och elever samt praktiska och administrativa uppgifter. Det krävs tid också för att förbereda och följa upp sådana samtal. Vissa arbetsuppgifter är svårare att definiera och beskriva och är ofta osynliga i skolans struktur. Dessutom finns uppgifter som rör gemensamma angelägenheter i skolan, till exempel konferenser, planeringsdagar och studiedagar samt inköp och skötsel av gemensam pedagogiskt material. (Gannerud 2001:70)

Gannerud skriver att nya arbetsuppgifter infogas i lärarens arbete p.g.a. ekonomiska nedskärningar, och att detta i sin tur kan leda till en intensifiering av arbetet och mindre möjligheter till utveckling av yrkeskunnandet. Arbetsbördan och fördelningen mellan olika typer av arbetsuppgifter överraskar ofta nyblivna lärare, säger hon, och menar att ”det visar att lärarutbildningen inte förmått ge en relevant syn på och föreställning om lärares arbete” (2001:26)

Gannerud hänvisar i sin bok till en studie av Huberman 1993, som visar att ”en balans mellan arbete och privatliv underlättades av någon form av intresse utanför arbetet, något som ger läraren möjlighet till distans till de problem som arbetet innehåller” (Gannerud 2001:33). Hubermans studie säger också att lärares upplevelser av ökad tillfredsställelse med sin arbetsinsats tycks stå i tydlig relation till ökad yrkeserfarenhet. Gannerud kommer delvis fram till samma slutsats i sin egen studie. Hon skriver att ökad erfarenhet medför en mer realistisk syn på sin lärarroll, och läraren lär sig att inte ställa lika höga krav på sig själv. Samtidigt nämner hon att flera av hennes informanter känner sig otillräckliga i sitt arbete, oftast p.g.a. tidsbristen, det ständiga hindret.

Per Lindqvists avhandling *Lärares förtroendearbetstid* (2002) ligger på många sätt nära vår egen undersökning, men då Lindqvist studerar uppfattningar om och utförande av lärares arbete i syfte att ”generera en grundad teori kring lärares arbete, med utgångspunkt i förtroendetiden” (2002:18) vill vi utforska lärares olika sätt att hinna med sina arbetsuppgifter utan att behöva ta av sin fritid. Dessutom handlar vårt arbete om musiklektörer som (endast eller delvis) undervisar i grundskolans senare år, dvs. åk 7-9, medan Lindqvist undersökt grundskollärare i allmänhet, där endast 30 % av dagboksinformanterna samt 15 % av enkätunderlaget utgjordes av lärare som undervisade elever i år 7-9. Andelen lärare i högre åldrar bland hans intervjuinformanter framgår inte.

Med hjälp av ”dagböcker”, intervjuer och enkäter undersöker alltså Lindqvist vad olika lärares förtroendetid (och stundtals även övrig undervisningsfri tid) används till, när och hur denna nyttjas, samt lärarnas egna uppfattningar och tankar kring den. Han finner att läraryrket ofta medför känslor av ”mental beredskap” och ”oavslutat arbete”. Flera av Lindqvists informanter har svårt att släppa tankarna på skolan under sin fritid, och en del upplever dessa tankar som en fotboja snarare än färdkamrat. Förtroendetiden har en förmåga att inkräkta på lärarnas fritid. En anledning till detta förklaras bland annat med ”den förtätade arbetsdagen” (2002:89) som kortfattat innebär att ”yrket upplevs vara så belamrat med arbetsuppgifter att lärarna inte hinner med det de anser ska eller borde göras.” (2002:89) Lindqvist skriver vidare att:

Arbetsdagen förtätas alltmer av att lärarna görs tillgängliga för såväl fler uppgifter som personer. Lärarnas intentioner blockeras. Allt som de tänkt sig göra hinns inte med och allt mindre tid återstår för vila och återhämtning. (Lindqvist 2002:44)

Lindqvist menar att flera av informanterna i hans studie som en effekt av den förtätade arbetsdagen tillskriver sig ett tillstånd av *mental trötthet* (Lindqvist 2002: 60), då de inte har någon energi kvar efter arbetsdagens slut.

Lindqvist nämner flera möjliga orsaker till den förtätade arbetsdagen, exempelvis att lärare ibland oförberett tvingas vikariera för kollegor och att detta ”dels medverkar till att de missar stunder för vila eller planering, dels ger dem känslor av oro och obehag”. (2002:61)

En annan term nära besläktad med förtätad arbetsdag är arbetets *intensifiering*, en term Lindqvist möjligen kan ha hämtat från Hargreaves studie om läraren i det postmoderna samhället.

Läraren i det postmoderna samhället av Andy Hargreaves (1994) handlar om läraryrkets förändringar under de senare åren, och om hur lärarna upplever och tacklar dessa. Hargreaves talar om *intensifiering*, skuld-känslor, individualism och påtvingad kollegialitet. Hans studie är genomförd med engelska och kanadensiska lärare som informanter, men kan även appliceras på de flesta västerländska skolsystem. Hargreaves skriver:

Den vanliga bilden av lärarens arbete är att det utförs i ett klassrum med elever, där läraren ställer frågor, ger instruktioner, vägleder, håller ordning, går igenom lärostoff, sätter betyg och rättar felaktiga svar. Dessa aktiviteter, och de förberedelser som är nödvändiga för att organisera dem, är det som de flesta förknippar med undervisning. Trots allt som gjorts vad gäller personalutveckling och vidareutbildning är klassrumsundervisningen fortfarande det centrala i definitionen av vad undervisning är, och detta gäller även för lärarna själva.

[...] Lärarens arbete omfattar emellertid många andra aspekter, däribland många som blivit allt viktigare på senare år. I viss mån har dessa andra aspekter av arbetet alltid funnits där – föräldramöten, lärarmöten och rättning av uppsatser och liknande i hemmet. Men de har varit osynliga och därför inte en del av läraryrkets ansikte utåt.

[...] På senare år har de sidor av läraryrket som försiggår utanför klassrummet blivit mer komplexa, omfattande och betydelsefulla. Många av dessa uppgifter är betungande. (1994:30)

I Hargreaves bok hittar vi en definition av begreppet *intensifiering*, ett ord som både Gannerud och Lindqvist nämner i sina studier: ”*intensifiering* av lärarnas arbete: en byråkratiskt styrd upptrappning av pressen, förväntningarna på och kontrollen av vad lärarna gör och hur mycket de bör göra under loppet av en skoldag” (Hargreaves 1994:122). Intensifieringen skapar tidsbrist och därigenom oro och stress hos lärarna, menar Hargreaves. Dessutom leder den till att många lärare inte finner tid för att göra det som de upplever som kärnan i sitt arbete, menar han. (1994:162) Hargreaves skriver, som nämnt, att lärarnas ansvarsområden har utvidgats och att lärarrollen har intensifierats (1994:130-131). ”Lärarna förväntas möta fler krav och förhålla sig till ett otal innovationer” (1994:131), och han fortsätter att skriva om de krav som ställs på lärare:

Högre förväntningar, mer omfattande krav, större betoning på resultatansvar, fler ”socialvårdande” uppgifter, ett ständigt införande av nya saker och mer byråkrati än tidigare vittnar klart om den kroniska överbelastningen. Lärarna nämnde problem som stress, lite tid över för avkoppling och till att prata med kolleger. (Hargreaves 1994:148)

I hans bok räknas ytterligare konsekvenser av intensifieringen upp. Bl.a. leder den till ”mindre tid över till att upprätthålla den egna kunskapsnivån” och att den också ”förstärker bristen på tid till förberedelser” (1994:130-133). Istället borde tiden, både i kvantitativ och i kvalitativ bemärkelse, ges tillbaka till lärarna, så att den inte längre är deras fiende, utan deras vän, skriver Hargreaves. Intensifieringen kan dock till viss del motverkas av en fast

undervisningsfri tid, som flera av de kanadensiska informanterna i hans undersökning menar har förbättrat deras arbetssituation. Den undervisningsfria tid Hargreaves talar om i detta sammanhang förhandlades fram åt grundskollärare genom en strejk i Kanada under 1980-talet, och innebar att en minimitid på 120 minuter per vecka skulle avsättas främst för kollegialt samarbete, samvaro och utvecklingsprojekt runtom i skolorna. Flera informanter i Hargreaves studie prisade, som sagt, denna ”nya” tidsresurs och menade att deras arbete kändes lugnare och att den nya tiden skapade ökad förståelse för yrket från omvärlden. Men i hans undersökning framkom också att vissa upplevde att de kände sig tvingade till kollegialt arbete när de egentligen ville ha mer tid med eleverna. Andra lade tiden på att göra sin egen undervisning mer kreativ eller till att rätta skrivningar, kopiera och utföra övrigt för- och efterarbete och därigenom få mer ledig tid hemma. (1994:134-148) ”Den undervisningsfria tiden upfattades som alltför knapp och värdefull för att slösas bort på sådant som avkoppling eller informella samtal med kolleger” (Hargreaves 1994:145). Hargreaves tror att ett bra kollegialt arbete och en god gemenskap kan förebygga utbrändhet (1994:160-161). För nyutexaminerade lärare är det lätt hänt att hamna i en ond omsorgsspiral som ett resultat av det oavslutade arbetet. Alltid kan saker göras bättre, man bara gör och ger mer och mer, och riskerar därmed att bränna ut sig, menar han. Men med normer och gränser som gemensamt skapats av kollegiet, kan man undvika de skuld känslor som bränner ut lärare.

Stephan Bladh vill med sin avhandling *Musiklärare – i utbildning och yrke* (2002) ”söka förklaringar till bakomliggande strukturer och processer runt musikläraren i utbildning och yrke” (Bladh 2002:21). Bladhs studie fångar tre kontexter: förutbildning, musiklärarutbildning och musiklärararbete. Han följer informanterna under flera år, i hopp om att utveckla förståelse för hur ”processer, tänkande och handlade manifesteras hos informanterna” (2002:19). I avhandlingen presenteras mycket intressant empiriskt material, som enligt Bladh bl.a. visar att många nyutexaminerade lärare får en ”verklighetschock” när de kommer ut i arbetslivet och blir varse om hur väldig slitsam musiklärarens vardag är, hur stor del av arbetet som inte alls har med musikämnet att göra, hur lite de får i lön och hur låg status musikämnet ofta har bland övriga kollegor och skolledning.

Stora delar av Bladhs forskning är kompletterad med forskning och empiriskt underlag från Christer Bouij, som bl.a. ”hävdar att tvåämnslärare ofta påtalar i intervjuerna hur mycket mer slitsamt musikämnet är i jämförelse med det andra ämnet” (Bladh 2002:72). Detta styrks i Bladhs studie, som visar att den tredjedel av informanterna som vid sin examen 1992 angav av de önskade vara musiklärare på heltid, minskat till en knapp femtedel år 1995. Detta mycket p.g.a. vad Bladh beskriver som ”den tuffa skolmiljön med ansvar för stora elevgrupper, inte sällan i en ambulerande tillvaro där mycket tid och energi måste avsättas för för- och efterarbete, resor och redskapstransporter etc.” (2002:178). Vidare skriver han att ”informanterna pekar på den, som de uppfattar det, oproportionerligt dåliga belöningen i form av lön och annan uppskattning” (2002:178). I Bladhs forskning framkommer också att de fåtal lärare som ansåg sig nöjda med sitt karriärsväl och sin arbetssituation började undervisa/undervisar främst på kulturskola, musikgymnasium eller folkhögskola, dvs. inom områden där undervisningen är frivillig.

I artikeln ”Skolans planering rimmar illa med lärarnas verklighet”, skriven av Margareta Edling och publicerad i tidningen *Skolvärlden* (nr 7 2006: 24-27), presenteras resultatet av en undersökning gjord av Carola Aili och Göran Brante, som handlar om vad lärare gör när de inte undervisar. I tidigare studier har de kunnat se att ”lärare måste göra olika saker samtidigt och ständigt blir avbrutna” (Edling 2006:24) och att verksamheten organiseras ”som om allt

vore likadant hela tiden” (2006:24). Detta trots att läraryrket har regelbundet återkommande arbetstoppar kring exempelvis utvecklingssamtal och betygssättning.

Resultatet visar att lärare under ca 14 timmar i veckan ägnar sig åt tämligen okvalificerat arbete som att fylla i frånvarorapporter, kopiera eller förflytta sig mellan punkt A och B, medan dryga sju timmar används för kvalificerat arbete som t.ex. personlig kompetensutveckling, arbetslagsmöten eller lektionsplanering. I genomsnitt försvinner 2,5 timmar i veckan till exempelvis elev- och föräldrakontakter eller till att tillfälligt vikariera för en kollega, och samma antal timmar är den totala summan raster under en vecka, som per dag med andra ord motsvarar 30 minuter. ”Då har forskarna räknat bort svar som »har rast, kopierar«, eftersom lärarna faktiskt jobbade, trots att de tyckte att de hade rast. [...] Det är alldeles för lite pauser för att man ska må bra, säger [Carola]” (Edling 2006:26). Lärarna tyckts förvisso ha frihet att gå personliga ärenden under dagtid, men även med dessa 5,5 timmar per vecka borträknade blir ändå arbetstiden i snitt 36,5 timmar per vecka, plus förtroendetid. Carola Aili menar också att ”gränserna mellan arbetstid, fritid och sjukskrivning är svåra att hålla isär” (Edling 2006:26). Aili påpekar också att de lärare som servar sina elever med exempelvis pennor skaffar sig merarbete. ”Det finns mycket service i det lärare gör när de inte undervisar” (Edling 2006:26). Som avslutning i artikeln säger Carola att ”lärarkåren behöver erkänna att det är ett dilemma att arbetet har det här gummibandet, som gör att lärare kan vara minimalister eller arbeta hur mycket som helst”. (Edling 2006:27)

I boken *Hinder och möjligheter för lärare i dagens skola – Ett underlag för arbetsvärdering* (2002) presenterar Arbetslivsinstitutet Syd, genom Eva Månsson, sitt resultat av en enkätundersökning som år 2000 gjordes på begäran av utbildningsförvaltningen i Lunds kommun. I undersökningen har man kartlagt gymnasielärares arbetsuppgifter och arbetsbelastning och sedan analyserat dessa för att kunna göra en arbetsvärdering, allt detta i syfte att ”utvärdera den arbetsorganisation, de arbetsformer och det arbetstidsutnyttjande som avtalsskrivningen [tecknandet av det kommunala ramavtalet 1999 som frambringats av det centrala skolutvecklingsavtalet Avtal 2000, (Månsson 2002)] resulterat i” (Månsson 2002:13). Där står också att läsa att Lunds utbildningsförvaltning särskilt ville få kartlagt hur t.ex. kursmängd och elevantal, val av arbetssätt, elevers olika bakgrund och skolans organisation påverkar arbetsbelastningen, samt om densamma skiljer sig mellan lärare och lärarkategorier (2002:12). I en del av enkäten fick de olika lärarna skatta sin upplevda arbetsbelastning sett till olika arbetssituationer såsom t.ex. kursmängd, antal undervisningstimmar, utvecklingssamtal, dokumentation, provförberedelse och rättningsarbete, betygssättning, konferenser, elevantal, antal klasser och arbetslag, mentorskap, elevvårdsarbete, skolutveckling och institutionsvård. Resultatet redovisas sedan både genomsnittligt och mellan de olika ämnesgrupperna.

Undersökningen visar bl.a. att

- man upplever en stigande belastning med stigande ålder (2002:116),
- två tredjedelar av deltagarna har beskrivit mötet med eleven som det meningsfulla i lärargärningen (2002:116),
- den ämnesgrupp som skattade sin upplevda allmänna påfrestning högst i flest antal arbetssituationer var den Estetiska ämnesgruppen (2002:24),
- den estetiska ämnesgruppen upplevde en hög grad av belastning av konferenser, klassantal, institutionsvård och betygssättning (2002:113),
- den Estetiska ämnesgruppen, har ett stort kursutbud men den största orsaken till den upplevda påfrestningen tros hänga samman med det stora elevantalet man möter (2002:25),
- den Estetiska ämnesgruppen ”var den enda som upplevde en belastning över det normala” vad gällde institutionsvård (2002:35),

- aktiviteter utanför normal dagtid upplevdes mer än lagom påfrestande för elva av de femton ämnesgrupperna (2002:36),
- den Estetiska ämnesgruppen [...] har en högre undervisningstid jämfört med övriga (2002:66),
- Den Estetiska ämnesgruppens genomsnittliga tidsuppskattning för olika arbetsmoment hamnar på 48,9 timmar per vecka (2002:65-66). Den förväntade veckoarbetstiden är 45,5 timmar (2002:120) för heltidsanställda lärare.

Denna undersökning gjordes, som nämnt, bland gymnasielärare i Skåne, men vi är övertygade om att denna statistik även talar för lärare i andra årskurser och i andra delar av Sverige. Oavsett vilket, är vi i alla fall intresserade av att jämföra vårt resultat med resultatet i denna studie, eftersom vi anser att musiklärare i grundskolans högre åldrar och musiklärare på gymnasiet har mycket liknande arbetsuppgifter, sannolikt mer lika än om man jämför med musiklärare i grundskolans tidigare år, speciellt med tanke på betygssättning och antalet undervisningstimmar per dag.

”I rättan tid” är en utredning angående arbetstid och arbetsorganisation som Lärarförbundet gjort år 2004. Syftet med utredningen var bland annat att undersöka vilka hinder för god arbetsmiljö som finns, som orsakas av arbetstidsrelaterade frågor. Man skickade ut en enkät till 2255 av sina medlemmar för att få en uppfattning av lärarnas tidsanvändning. De tog även del av relevant forskning och intervjuade personer med spetskunskap inom ämnet.

Iakttagelser som gjorts i denna studie är bland annat att lärare nuförtiden förutsätts utföra allt fler arbetsuppgifter och att detta leder lärarna till en allt för stor arbetsbörda (Lärarförbundet 2004:10). Utredningen tar också upp att all interaktion i lärarens arbetsdag sker i någon slags ”främre region”, där man är en offentlig person, och att man alltför sällan får landa i den ”bakre regionen” där man kan släppa offentlighetspressen en aning (2004:14). Lärare upplever enligt utredningen att de inte kan tillåta sig att ta verkliga raster. En annan intressant slutsats i studien är att kvinnor, jämfört med män, oftare ser sin tid som kollektiv, alltså som något andra kan göra anspråk på. Detta anses ligga till grund för en större risk få att svårigheter att skilja på arbete och privatliv (2004:54).

Slutligen vill vi också belysa vad medlemmarna svarade i enkäten angående övertid. Ungefär en tredjedel av lärarna svarade att de sällan eller aldrig hinner utföra sina arbetsuppgifter inom den avtalade arbetstiden. En intressant aspekt är att lärare med semestertjänst³ oftare än andra lärare upplever att de hinner med att utföra sina olika uppgifter under arbetstiden. Av dem som anser sig jobba övertid, nämner många att det utvecklande arbetet på skolan är det som ofta hamnar utanför arbetstiden (2004:57).

Ulla Karin Nordänger är en före detta lärare som skrivit avhandlingen *Lärares raster – Innehåll i mellanrum* (2002), där hon undersöker vad lärare gör under sina raster. Nordänger tog hjälp av 144 lärarstudenter som gjorde observationer av sina handledare under praktiken. De observerade allt som hände under rasterna, vad läraren la tid på, vilka personer hon/han hade kontakt med och på vilka platser hon/han befann sig. De observerade lärarna tillhörde visserligen inte enbart det fält som vi fokuserar vår uppsats på, alltså högstadielärare i musik, utan de var spridda på alla grundskolans årskurser, d.v.s. årskurs 1 till och med årskurs 9. Vi inser att vissa variationer kan finnas mellan en låg- eller mellanstadielärares raster och en högstadielärares. Vi tror dock att de slutsatser Nordänger gjort utifrån sin undersökning kan vara intressanta även för oss, då de inte gäller undervisning. En sak som ofta skiljer högstadielärare från lärare i lägre årskurser är att högstadielärare ofta inte har sitt ”egna”

³ Semestertjänst: arbetsvecka på 40 timmar och ca 5 veckors semester

klassrum, utan växlar mellan flera olika. Detta kan påverka innehållet på rasterna avsevärt. Musiklärare hör till specialfallen i det avseendet. De har ofta en musiksal där all deras undervisning sker. Därför tror vi att många av de slutsatser som Nordänger kommit med är mycket intressanta i vår uppsats också.

Nordänger skriver mycket om tiden mellan lektionstidens slut och lärarens uppbrott från klassrummet. Observationerna visar att denna tid främst fylls av följande aktiviteter: undervisa, fostra/bekräfta, förbereda och reflektera. Elever dröjer kvar och pratar med läraren om allt möjligt, dels angående frågor om undervisningen eller andra praktiska saker, eller bara för att de verkar uppskatta att ha kontakt med läraren. De observerade lärarna ger av sin tid för att finnas till för eleverna. Därigenom försvinner mycket av deras raster (Nordänger 2002: kapitel 3.2).

Sedan beskriver Nordänger vägen till lärarrummet, vistelsen där och vägen tillbaka till klassrummet. Ständigt återkommande i observationerna är att lärarna hela tiden konfronteras med elever och andra lärare som har frågor eller information till läraren, alternativt att läraren själv använder sin rast till att jaga andra lärare eller elever för att utbyta information (2002: kapitel 3.3 – 3.6). Nordänger reflekterar över att lärarna aldrig verkar få vara ifred.

Ingenstans i observationsmaterialet läser vi om låsta lärarrumsdörrar eller lärare som avvisar någon form av kontakt överhuvudtaget. (2002:74)

Studenterna upplever att lärarnas omsorg och tankar kring eleverna upptar all deras tid även i mellanrummen. (2002:74)

I en observation skriver lärarstudenten att det enda rum på skolan som kallas rekreationsrummet är toaletten. Där kan man vara ifred. (2002:68)

Efter analyserandet av det insamlade materialet gav sig Nordänger ut och intervjuade lärare som var verksamma i spridda årskurser och ämnen, för att få deras bild av hur rasterna ser ut (2002: kapitel 4). Hon skriver att många lärare upplever att det skett en betydande förändring de senaste åren i läraryrket. Många upplever att rasterna på något sätt har försvunnit (2002:82). En annan intressant sak som tas upp är ”den paradoxala ensamheten” (2002:86-88). De förändringar som gjorts för att skolan skulle kunna bli en arbetsplats där man arbetar mer gemensamt verkar ha fått motsatt effekt. Arbetslagstänkandet, den flexibla arbetsdagen och den arbetsplatsförlagda tiden tycks istället medverka till att lärare upplever sitt arbete som mindre fyllt av relationer och samarbete. En positiv åsikt som kommer fram i lärarnas intervjuer är att de är övertygade om att den sociala kontakten med eleverna är absolut nödvändig för att hålla god kvalitet i undervisningen (2002:98).

I sin diskussion sammanfattar Nordänger bland annat följande: att många lärare i hennes studie knappt verkar ha någon möjlighet att slappna av alls (2002:138). De upplever en stress i att, utöver sin undervisande, vårdande och administrativa del i yrket också borde satsa på skolutveckling och dylikt (2002:144), samt att de tar emot mycket kritik utifrån angående att lärarkåren och skolan i allmänhet, ständigt presterar för lite och för dåligt (2002:143). Hon reflekterar över om det kan vara så att en förskjutning av det centrala innehållet i läraryrket håller på att ske, en förskjutning bort från undervisningen som det centrala professionella uppdraget (2002:184).

Mot slutet motiveras också att nyttan av att kämpa för sina raster inte bara är av självisk natur, utan att det också i allra högsta grad är något som avspeglar sig i undervisningen och blir till nytta för eleverna.

Jag kan inte tänka mig att det finns en motsättning mellan att känna den allra största omsorg om relationerna till sina elever och att samtidigt värna om mellanrum och förtroliga sfärer i sitt yrkesutövande. Kanske precis tvärtom! [...] Sjukgymnasten som går ut ur behandlingsrummet för en kort reflektion över nästa handling [...] gör det i patientens intresse. (Nordängers 2002:185)

Till sist ett citat som får binda ihop referatet av Nordängers avhandling:

Mellanrummen och *re-creationen* måste tillåtas att existera i lärares vardag. (2002:187)

Vi har också tagit del av *Hälsofrämjande strategier i skola, vård och omsorg – Delrapport III i forskningsprojektet Långtidsfrisk eller långtidssjukskriven*. Mot bakgrund av att sjukfrånvaron under perioden 1997-2004 ökade avsevärt hos framförallt kvinnor i yrkeskategorierna skola, vård och omsorg, har Lena A. Nilsson undersökt långtidssjukskrivna och långtidsfriska i dessa tre yrken. En enkät skickades ut till 163 långtidssjukskrivna och 118 långtidsfriska. Sedan intervjuades 13 långtidssjukskrivna och sex långtidsfriska. Materialet har bearbetats utifrån tre olika strategier för att värna om god hälsa, nämligen ”traditionella arbetsmiljöfrågor”, ”friskvårdens roll” och ”redesign av arbetet” (omorganisation).

Den andra strategin, ”friskvårdens roll” (Nilsson 2006:24-25), visade sig vara extra intressant för denna uppsats. Här presenteras olika uppfattningar som florerade bland de människor som var med i undersökningen. De presenterar många goda råd som långtidsfriska tryckt på, som till exempel att det är viktigt att ta behovet av vila och avkoppling på allvar, att se till att ha roligt och trevligt tillsammans med sina kollegor på rasterna, att inte ta med sig arbetet hem, att sörja för god planering och prioritering både på jobbet och privat, samt att se till att verkligen ta ut de matraster de har rätt till, särskilt när man känner sig lite extra sliten.

4 Tillvägagångssätt

4.1 Val av metod

Inom vetenskaplig forskning kan man använda olika metoder för att finna svar på det man önskar undersöka. Johansson & Svedner (2006) nämner enkät, kvalitativ intervju, observation och textanalys som lämpliga och vanliga metoder för ett examensarbete (2006:29) och poängterar att en studies resultat i de flesta fall är mer trovärdigt om man använt sig av flera olika metoder, för att därigenom få ett så brett och sanningsenligt underlag som möjligt. Då syftet med vår undersökning är att undersöka vilka strategier som finns för att som musiklärare hinna med alla arbetsuppgifter på ordinarie arbetstid, menar vi att en kvalitativ intervjustudie analyserad mot bakgrund av relevant litteratur är den bäst lämpade metoden att finna svar på undersökningens frågeställningar. Enligt Johansson & Svedner är den kvalitativa intervjun

kanske den vanligaste metoden vid läroexamensarbeten. Ofta ger denna metod intressanta och lärorika resultat om [...] lärarens syn på elever, undervisning, förhållningssätt, målsättningar och planering. Intervjun ger, rätt använd, kunskap som är direkt användbar i läraryrket. (2006:41)

Dock ansåg vi det också viktigt att ta del av vad som tidigare skrivits kring lärares arbetstider, arbetsuppgifter och lärares uppfattningar om sitt yrke, dels för att undersöka om svaren på våra frågor kanske redan blivit besvarade, dels för att kunna relatera vårt resultat till tidigare forskning och teorier.

I en strukturerad intervju är frågor och frågeområden bestämda i förväg, även om svaren vanligen är öppna, medan frågorna i en ostrukturerad intervju kan variera från intervju till intervju, skriver Johansson & Svedner (2006:43). Ur detta perspektiv kanske man kan beteckna våra intervjuer som semistrukturerade, eftersom våra intervjufrågor var bestämda i förväg och på ett eller annat sätt ställdes i samtliga intervjuer, samtidigt som vi eftersökte så uttömmande svar som möjligt, vilket är syftet med en kvalitativ intervju.

Studiens kvalitativa ansats medför att resultatet inte kan generaliseras med anledning av att det bygger på få respondenter.

4.2 Urval av intervjupersoner

Inför vår intervjuundersökning ansåg vi det lämpligt att begränsa oss utifrån olika *urvalskriterier* (Johansson & Svedner 2006:104). Detta eftersom man i kvalitativa studier inte är lika intresserad av representativa urval i statistisk mening. (Stukat 2005:62)

Vi började med att begränsa oss till ett specifikt geografiskt område: Göteborgs kommun. Inte för att vi trodde oss få de mest intressanta och varierade svaren just där, utan snarare av praktiska skäl. Som två studenter utan tillgång till bil och med begränsad tid till vårt förfogande kändes det smidigast att söka informanter bland de högstadieskolor som relativt enkelt kunde besökas med hjälp av Göteborgs stads buss- och spårvägsnät.

Nästa begränsning skedde automatiskt då vi ju valt att undersöka musiklärares strategier: vi sökte informanter enbart bland musiklejare, inga andra lärarkategorier är intressanta för just denna undersökning.

Eftersom vi själva utbildar oss för att arbeta med elever i de högre åldrarna, är vi intresserade av hur musiklejare för elever i högre åldrar upplever sin arbetssituation. Alltså sökte vi informanter som arbetar med elever i grundskolans senare år.

I samråd med vår handledare bestämdes att vår kvalitativa intervjustudie skulle genomföras med fyra eller fem informanter, helst med lika antal män och kvinnor. Vi ville också ha informanter från olika skolor, i olika stadsdelar, och med varierande yrkeslivserfarenhet och typ av tjänst. Då vi ville ha ett varierat underlag, gjorde vi alltså ett s.k. *strategiskt urval* (Stukat 2005:62) eftersom vi trodde att olika variabler, såsom ovan nämnda, kanske kunde ha betydelse för hur våra informanter skulle svara.

Vårt aktiva uppsökande av informanter började med att vi ringde upp eller skickade mail till utvalda skolors rektorsexpeditioner, där vi berättade vilka vi var, vad vi sökte (musiklejare) och varför (studiens syfte). Vid flera tillfällen fick vi beskedet att vårt meddelande vidarebefordrats, men ingen av musiklejarna på dessa skolor hörde sedan av sig. På två skolor fick vi numret till skolans musiklejare, och vi kunde ringa upp dem personligen. Båda dessa valde att medverka. De övriga tre informanterna som valde att medverka hade vi träffat vid tidigare tillfällen. Dessa kontaktades via telefon och/eller mail. Man skulle på sätt och vis

kunna säga att vårt sökande ändrade riktning för varje musiklärare som valde att ställa upp i vår studie, eftersom vi ju ville ha representanter för så många olika skolor och stadsdelar som möjligt, och så jämn fördelning mellan könen som möjligt. Valde en man att ställa upp som informant, sökte vi nästa bland kvinnorna i yrket, osv. När vi hittat fem informanter, två män och tre kvinnor, med vad vi ansåg bra spridning, både geografisk och tjänstemässig, satte vi igång att intervjua.

4.3 Intervjufrågorna

De ställda intervjufrågorna har formulerats för att belysa arbetets huvudfrågeställningar. Den första av våra frågeställningar ansåg vi oss kunna besvara med hjälp av en litteraturgenomgång, medan de övriga tre krävde insikt i de olika musiklärarnas arbetsliv och personliga funderingar. Vi ville ta reda på vilka olika arbetsuppgifter de hade, hur mycket tid de hade till sitt förfogande, hur stora elevgrupperna var, hur deras schema såg ut, var, hur och när de valde att arbeta etc., vi behövde med andra ord veta allt som kunde vara relevant och avgörande för hur deras möjligheter till att effektivt strukturera sitt arbete såg ut. Rakt på sak ville vi få tips om hur lärare gör för att inte offra all sin fritid, eller bränna ut sig, vi ville veta hur de gör för att hinna med, om de hinner med. Detta är ju vår studies syfte. Därför frågade vi alltså efter hur de planerar sitt arbete.

Mycket av det vi läst i litteraturen inspirerade oss vid konstruerandet av intervjufrågorna. Vissa frågor ligger exempelvis mycket nära intervjufrågor som Lindqvist använde i sin studie om lärares förtroendetid. Vi ville undersöka om våra informanternas åsikter följer de trender vi sett i andra studier, för att kanske kunna dra slutsatser av det.

Med facit i hand märkte vi att svaren på många av frågorna gärna flöt ihop, och att vissa frågor därför kanske kunde ha slagits ihop eller tagits bort. Ett sådant exempel är fråga 16, som handlar om olika perioders varierande arbetsbelastning. Den svarades automatiskt på i andra frågor. Fråga 17, rörande klassföreståndarskap, blev överflödigt i de fall där informanten svarade jakande, men var kanske ändå nödvändig att ha med, eftersom alla kunde relatera till den, och det framkom tankar och associationer hos dem som svarat nekande, tankar som kanske skulle ha gått förlorade annars. Frågorna 9 och 15, rörande planering och tidsfördelning mellan arbetsuppgifter, kunde ingen lärare svara på så tydligt som vi önskat och trott. Även om vi förstod att någon procentsats skulle kunna vara svår att ge, hade vi ändå hoppats att informanterna i stora drag skulle kunna uppskatta hur mycket tid olika uppgifter krävde i förhållande till varandra och till lärarnas totala arbetstid. Informanterna kunde sällan heller förklara varför de valt att använda en viss form för sin planeringsverksamhet. Vi ville med frågan få reda på varför de valde att utföra de olika arbetsuppgifterna vid just de tillfällen de utfördes, och sökte finna faktorer som t.ex. schematekniska, arbetsmiljömässiga, emotionella eller koncentrationsrelaterade, men p.g.a. frågans mindre lyckade formulering blev informanternas svar mest upprepningar av tidigare kommentarer. Fråga 20 var uppenbarligen svårförstådd då den i samtliga fall krävde förklaring och/eller exemplifiering. I övrigt är vi nöjda med våra intervjufrågor och anser att vi genom dem fått relevanta och intressanta svar från informanterna.

4.4 Genomförandet av intervjuerna

Både Stukát och Johansson & Svedner anser att det i intervjustudier är mycket bra att ta hjälp av bandspelare eller annan inspelningsanordning, för att inte missa viktiga detaljer, och för att skratt, pauser eller andra typer av betoningar ofta är viktiga för förståelsen av innehållet. Vi tänkte i samma banor och våra bärbara datorer med tillkopplad mikrofon nyttjades för att dokumentera allt som sades. Vi använde ett inspelningsprogram som heter Audacity, ett program som har en tydlig och överskådlig tidsaxel längs inspelningsspåret, med en markör som rör sig i spåret och som gjorde det relativt lätt för oss att markera och lyssna om olika delar. I Audacity kan ljudupptagningar sparas på olika spår, och detta utnyttjade vi vid de flesta intervjuerna, då vissa frågor hamnade på ett spår, medan andra placerades på nästa, detta för att underlätta kommande bearbetning av materialet. Den andra intervjun som genomfördes var den som blev mest fri och öppen till sin karaktär, och eftersom de flesta av intervjufrågorna och svaren på dessa gick in i varandra hela tiden, blev inspelningen ett enda långt spår, vilket försvårade sammanställningen, men gav samtidigt många och givande svar, med beskrivningar och tankar som inte berördes lika tydligt i de andra intervjuerna.

Vi testade också mikrofonerna flera gånger och på olika avstånd från ljudkällan innan intervjuerna, samt gjorde ljudtest med informanterna före den riktiga inspelningen, för att dubbelkontrollera att allt skulle höras, men ändå blev en inspelning väldigt låg och med mycket störande brus som försvårade lyssningen.

Bokning av tid för inspelning gjordes antingen via telefon eller mail, och intervjuerna genomfördes på respektive informants arbetsplats, i form av vad Stukát kallar *uppsökande intervjuer* (Stukát 2005:40). Detta i en strävan efter en lugn och bekant miljö för informanterna, och för att de inte heller skulle behöva lägga tid på resor, då intervjuerna ju genomfördes på informanternas arbetstid. Samtliga intervjuer genomfördes under loppet av en och en halv vecka, och därtill tillkom ca tre dagars sökande av informanter, sammanlagd tid för insamling av empiriskt material blev alltså ungefär två veckor, och under dessa veckor hann även ett par intervjuer transkriberas, dvs. skrivas ut i sin helhet, se rubriken *Bearbetningen av data*. Intervjuerna tog mellan 40-70 minuter, men i de flesta fallen en knapp timma.

Själva formen på intervjuerna blev lite varierad, beroende på vem som intervjuade respektive intervjuades. Det är möjligt att detta kan ha betydelse för svarens omfattning och innehåll. De flesta intervjuerna förlöpte dock enligt följande punkter:

- Informanten informerades om de forskningsetiska reglerna som vi önskade respektera och följa. De fick möjlighet att samtycka till att ställa upp i intervju, samt till att bli inspelade.
- Kontroll av teknik. Mikrofonavstånd osv.
- Stencil med samtliga intervjufrågor gavs till informant, och när denne var redo, startades första inspelningsspåret. Till de tre sista intervjuernas informanter hade vi redan innan intervjutillfället skickat frågorna med e-post, för att de skulle kunna tänka igenom och förbereda sig, men vid vårt möte berättade musiklärarna att de inte hade hunnit sätta sig in i dokumentet något djupare.
- Då informanten ansett sig ha besvarat en fråga pausades inspelningen, och vi skapade ett nytt spår under tiden som informanten läste igenom nästa fråga, osv.
- Efter att ha behandlat samtliga frågor, och ibland även mellan eller i slutet av frågorna, försökte vi snabbt sammanfatta informantens kommentarer, tips och huvudsakliga syn på sin arbetssituation, för att se om bilden vi fått beskrev informantens åsikter, eller om vi eventuellt missat eller missuppfattat något.

- Tacka informanten så mycket för dennes medverkan, och fråga om han eller hon skulle vara intresserad av att ta del av den färdiga uppsatsen.
- Spara ljudfilerna, packa ihop och åka hem för att lyssna igenom materialet.

4.5 Bearbetningen av data

I en kvalitativ eller semistrukturerad intervjustudie kan man bearbeta sitt material på många olika sätt, men det viktiga är, i alla fall enligt Stukát, att informanternas svar beskrivs och grupperas på ett intressant sätt (2005:41-42). För att kunna hitta tänkbara teman och grupperingar att presentera utifrån, lyssnade och läste vi igenom intervjumaterialet upprepade gånger. Lyssningen, och framför allt transkriberingen, var mycket tidskrävande, och att därtill sortera och strukturera upp svar i olika kategorier, för att förhoppningsvis kunna presentera dem överskådligt, gjorde att processen drogs ut ytterligare. Ett par intervjuer skrevs ut i sin helhet men vi kände, när vi börjat bearbeta materialet, att svaren inte krävde sådan detaljutskrift, utan nöjde oss därefter med att utförligt sammanfatta vad respektive lärare svarat. I de lägen där vi ville förstärka eller levandegöra åsikterna med citat, lyssnade vi ut de exakta orden direkt från ljudupptagningarna.

Vi bestämde oss tidigt för att vi ville presentera vårt stoff utifrån våra övergripande frågeställningar, men att senare sortera in de olika intervjufrågorna under endast en frågeställning visade sig vara svårare att göra. Dock har vi, genom att läsa upprepade gånger och markera i det skrivna materialet, funnit olika kategorier i musiklärarnas arbete, såsom exempelvis avslutningar, rollen som klassföreståndare, kompensationsledighet och prioriteringar, och beslöt oss för att presentera vårt undersökningsresultat i sådana undergrupper. Se rubriken *Resultat*.

Vår studie, liksom de flesta andra kvalitativa studier, tillskrivs en *hermeneutisk*⁴ forskningsmetod, där tolkning, förförståelse och kontext är nyckelord. Inom hermeneutiken som forskningstradition pekar man på hur viktigt sambandet mellan förförståelse och kontext är för tolkningen. Man brukar tala om den hermeneutiska cirkeln eller spiralen, som

betecknar det förhållandet att all forskning består av ständiga rörelser mellan helhet och del, mellan det vi ska tolka och den kontext som det tolkas i, eller mellan det vi ska tolka och vår egen förförståelse. (Gilje & Grimen 2004:191)

Vår databearbetning, som kan ses som en sorts innehållsanalys, vill vi skall resultera i en resultatpresentation som möjliggör en fortsatt tolkning av musiklärarnas vardag, arbetstid och planering, relaterad till tidigare nämnd forskning och utifrån vår egen förförståelse.

4.6 Etiska ställningstaganden

Som god forskare bör man följa vissa etiska regler. *Nyttjandekravet* innebär att insamlat material endast får användas för forskningsändamål, och *informationskravet* säger att ”de som berörs av studien skall informeras, både om studiens syfte och om att deltagandet är frivilligt och att de när som helst har rätt att avbryta sin medverkan” (Johansson & Svedner 2006:131). Om en informant skulle välja att avbryta sin medverkan, ska detta ske utan några som helst

⁴ Hermeneutik: tolkningslära

negativa följder för honom eller henne (*samtyckeskravet*). En forskare måste också respektera och ansvara för de medverkandes anonymitet, dvs. att uppgifter om informanten skall behandlas konfidentiellt (*konfidentialitetskravet*), och att ”alla uppgifter om identifierbara personer ska antecknas, lagras och avrapporteras på ett sådant sätt att enskilda människor inte kan identifieras av utomstående”. (Johansson & Svedner 2006:132)

För att försvåra identifieringen av informanterna har vi givit dem fiktiva namn i texten, men har vid val av namn valt att bevara könstillhörigheten. När vi skulle redovisa vårt resultat, insåg vi att detaljerad information såsom muskläraernas ålder och ämneskombination kanske skulle kunna bidra till att identifiering av de enskilda människorna faktiskt blev möjlig. Vi beslutade därför, med tanke på konfidentialitetskravet, att inte namnge det andra undervisningsämnet för tvåämnesläraerna i vår studie, för att en eventuellt utmärkande ämneskombination inte skulle kunna röja våra informanternas identiteter. Vidare nämns inte heller muskläraernas exakta ålder, utan vi har valt att avrunda till näraliggande fem- eller tiotal. Vi namnger varken stadsdel eller de medverkandes arbetsplats, utan nöjer oss med att i generella drag beskriva skolornas storlek och sociala upptagningsområden.

4.7 Studiens tillförlitlighet

Johansson & Svedner varnar för ”kvalitativa intervjuer med ett fåtal informanter som representerar en och samma grupp” (2006:25) eftersom man riskerar att inte kunna dra generella slutsatser p.g.a. för litet underlag, samt att ”avsaknaden av jämförelsegrupp gör det mycket svårt att föra analytiska resonemang i uppsatsens diskussionsavsnitt” (2006:25). Här poängterar vi återigen att syftet med vår studie inte främst är att generalisera, utan tvärt om: att hitta så många strategier som möjligt! Detta är också den kvalitativa studiens styrka.

Johansson & Svedner nämner ett annat problem med den kvalitativa intervjun: att intervjuaren påverkar svaren genom att, oftast utan att själv märka det, uttrycka sina egna förväntningar och värderingar och därmed påverka informanten och bidra till att dennes svar inte blir helt ärliga (2006:47). Stukat kallar detta fenomen för intervjuareffekt (2005:38). Detta är något som självklart kan påverka en studies tillförlitlighet, och i vårt fall kan vi endast hoppas att vår intervjuarteknik inte bidragit till vinklingar av större betydelse för vårt resultat. Vi har bl.a. tagit del av de grundläggande intervjuprinciper som Johansson & Svedner tagit upp i sin bok, samt försökt att konstruera öppna och neutrala intervjufrågor som skulle kunna besvaras fritt utifrån informantens egen arbetssituation.

Det har förekommit vid intervjutillfällena att vi som intervjuare, efter att informanten svarat, kommit med egna reflektioner eller instämmande och förstående kommentarer, men detta främst i syfte att med informanten

etablera en förtroendefull relation. Präglas intervjusituationen av tillit finns förutsättningar för uppriktiga och ärliga svar och därmed att den intervjuade vågar visa upp sitt synsätt – även om han tror att den strider mot intervjuarens. (Johansson & Svedner 2006:48)

Något som också kan ha påverkat vårt resultat är huruvida vi lyckats hitta balansgången som den kvalitativa intervjun innebär, enligt Johansson & Svedner. Om man inte är uppmärksam vid genomförandet av en kvalitativ intervju, kan den komma att

glida över i en strukturerad intervju, eller t o m bli en muntligt genomförd enkät. [...] Naturligtvis finns också risken att intervjun blir ett helt osystematiskt samtal. (Johansson & Svedner 2006:43)

Vi märkte snart hur olika våra informanter uppfattade och svarade på våra frågor, och i efterhand inser vi att någon intervju skulle ha behövt styras upp och systematiseras mer, medan andra snarare skulle ha behövt många fler följdfrågor och önskningar om förtydligande eller specificerande, för att bli så givande som möjligt. Detta problem kunde möjligen ha undvikits om vi gjort intervjuerna tillsammans, då vi sannolikt skulle ha kunnat komplettera varandras intervjuartekniker mycket bra. Precis som Stukát säger, kan det vara bra att ”kalibrera sin frågeteknik, dvs. se till att man gör intervjun på samma sätt” (2005:41). Detta kunde vi ha uppmärksammat bättre. En ytterligare fördel med att vara två är att två personer kan ”upptäcka mer än vad en person gör” (Stukát 2005:41), medan detta samtidigt kan skapa en upplevelse av underläge för den intervjuade, som kan påverka dennes svar (2005:41). Vi inser att informanternas svar kan vara färgade av dagsform och humör, vilken tid på året det är, eller andra, både personliga och yrkesmässiga förhållanden. Denna risk finns dock i alla intervjustudier, kanske i synnerhet de kvalitativa. Vår egen förförståelse och vårt intresse i ämnet kan också ha påverkat vårt sätt att tolka materialet, trots att vi aktivt försökt att vara så objektiva som möjligt.

Även om vi försökt få en varierad skara informanter inom den homogena gruppen *musiklärare i grundskolans senare år i Göteborg* är det dock långt ifrån säkert att vi för den skull lyckats hitta ens en bråkdel av alla tänkbara strategier som möjligen används av våra blivande kollegor. Då några av våra informanternas strategier tycks fungera bra för dem just där och då, är det ju inte alls säkert att de skulle fungera på en annan arbetsplats, eller för en annan person. Men vår målsättning är att belysa syftet, inte att kartlägga hela ”verkligheten”, för det är en omöjlighet. Den vetenskapliga studien kan endast utgöra en av många tolkningar med utgångspunkt i syfte, frågeställningar och valt undersökningsområde.

5 Resultat

5.1 Musiklärarna

Alla våra informanter har anställning på en grundskola i Göteborgs kommun och arbetar helt och hållet, eller delvis med musikundervisning i högstadiet. Nedan berättar vi i övergripande drag om de olika informanternas personliga profiler och inriktningar. Informanterna fick själva beskriva sina respektive skolors upptagningsområden, och vi tror att de har en god uppfattning om dessa, då alla informanter har arbetat en längre tid på sin nuvarande skola.

Micke är cirka 55 år gammal. Han har arbetat som lärare sedan 1974. Micke har utbildat sig på SMLU (särskild muskläroinbildning), samt har även utbildning inom ett annat ämne. Den skola som Micke arbetar på just nu har ett ganska blandat upptagningsområde. Det finns både hyresrätter, bostadsrätter och villor i området. Det bor ganska många invandrare där. Det finns socialt tunga områden, men också områden som inte är det. Sedan 1990 har Micke arbetat på sin nuvarande skola, det vill säga i 18 år. Han har en heltidsanställning för musik och ett annat ämne och ska alltså arbeta 45 timmar per hel arbetsvecka.

Mimmi är cirka 45 år gammal och är utbildad tvåämneslärare. Hon har arbetat som lärare i snart sju år och haft anställning på sin nuvarande skola i cirka fem år. Skolan där Mimmi arbetar har ungefär 460 elever, varav ca 30 % har invandrarbakgrund. Mimmi har en så kallad vanlig 45-timmarstjänst, men arbetar endast 80 %. För tillfället undervisar hon bara i musik.

Martin är i 40-årsåldern och är utbildad musiker och musiklärare. I nästan femton år har han undervisat i musik, och sedan nio år tillbaka arbetar han som musiklärare på en grundskola åk 1-9, med mellan 400 och 500 elever, varav nästan hälften är barn och ungdomar med invandrarbakgrund. Martin har skolans samtliga 18 klasser i musik, med upp till 24 elever i de flesta grupperna. Martins tjänst är en traditionell ferietjänst, d.v.s. en veckoarbetstid på 45 timmar och längre sommarledighet.

Monica är en kvinna i 50-årsåldern som, med avbrott för barnledigheter, har varit yrkesverksam musiklärare sedan hon tog examen för 25 år sedan. Till en början arbetade hon enbart som musiklärare, men kompletterade snart sin utbildning med ytterligare ett ämne, och undervisar nu helklasser i åk 6-9. Ca 200 av skolans 500 elever går i de högre årskurserna, och eleverna på skolan är nästan uteslutande svenskfödda, med välutbildade föräldrar. Barngrupperna är med andra ord ganska homogena. Villor och radhus dominerar i upptagningsområdet.

Moa är i 35-årsåldern och har arbetat som musiklärare i nio år. Knappt 300 elever går på skolan där hon arbetar, och Moa tror att drygt hälften av dem har invandrarbakgrund. Hyresrätter dominerar i området. För närvarande jobbar Moa bara deltid, eftersom hon även studerar, och detta innebär att hon håller 9 musiklektioner i veckan, förlagda på två och en halv arbetsdagar. Hennes tjänst är dock i grunden en vanlig ferietjänst. Moa är den enda av våra informanter som, med undantag av körundervisningen, aldrig har klassundervisning i större grupper än 16 elever åt gången. Hon undervisar elevgrupper i åk 6-9, och några av dessa är profilerade musikklasser.

5.2 Hur fördelas musiklärarens arbetsuppgifter mellan undervisning och andra arbetsuppgifter och hur planerar de sin tid över terminen?

Något som samtliga av våra informanter är helt eniga om, är att läraryrket är mycket oförutsägbart, och att en fast återkommande planering är svår att ha, då ingen vecka är den andra lik. Lärarna menar att arbetsuppgifterna går i vågor, med intensiva toppar främst kring veckorna med utvecklingssamtal och skrivning av IUP⁵, samt julavslutning och sommaravslutning, och att det snarare alltså är dessa intervall som avgör hur deras arbetsuppgifter ser ut och fördelas. Alla informanter berättar också att de som nyutexaminerade musiklärare ägnade en stor del av både arbetstid och fritid till att lektionsplanera, men att denna del i arbetet känns lättare nu, när de är tryggare i sin yrkesroll. Deras planering behöver inte längre vara så detaljerad, eftersom mycket går på rutin och de känner sig tryggare att improvisera om så skulle behövas. Dock kommenterar flera av informanterna att de upplever mycket stress i sitt arbete, och att nya arbetsuppgifter tillkommit sedan de började sin karriär. Arbetsuppgifter som rör den direkta musikundervisningen och tillhörande innehållsplanering har samtliga lärare gemensamt. Institutionsvård, plankning⁶ av låtar, arrangering, repetitioner och förberedelser inför jul- och sommaravslutningar är också arbetsuppgifter som alla musiklärarna nämner, men dessa och många andra arbetsuppgifter ser lite olika ut beroende på tjänst och arbetsplats. Musiklärarnas svar och arbetssituationer är långt ifrån identiska, vilket vi kommer att märka här nedan.

⁵ IUP: förkortning för individuell utvecklingsplan

⁶ Plankning: nedtecknande av en låt (text, melodi och ackord) från en ljudupptagning

5.2.1 Skolavslutningar, konserter och övriga samlingar

Dagar och veckor innan skolavslutningar innebär för musiklärarna mycket och intensivt jobb, där den normala arbetstiden inte räcker till, och lärarna har olika möjligheter att rusta sig inför dessa perioder. Micke och Monica ser till att undvika ”jättesatsningar” på lektionerna under topparna, och har något som är lite smidigare undervisningsmässigt. Monica använder gammalt och beprövat material, som inte kräver stora förberedelser eller detaljplanering. ”Varför uppfinna hjulet om och om igen?”, menar hon. Moa och Mimmi säger att det är viktigt att ha förberett och planerat kommande lektioner väl inför en hektisk period, så att man inte behöver lägga sin energi på sådant under tiden. Moa påpekar också hur viktigt det är att få övriga lärare på skolan involverade i exempelvis skolavslutningar. Hon tror att man som musiklärare ofta går i fällan att man förväntas fixa *allt* som har med avslutningen att göra. Hon berättar att som musiklärare tar hon gärna på sig ansvaret för den musikaliska delen inför en avslutning, men andra kollegor får sköta de övriga praktiska sakerna, så att hon inte behöver dra hela lasset själv. Mimmi tar ofta helgerna till hjälp för förberedelse inför intensiva toppar.

Moa och Monica har i sitt schema utlagd tid som används till evenemang av olika slag. I Moas fall kallas passet ”Projektid”, och Monicas har, sedan ett par år tillbaka, två pass som heter ”Kör” resp. ”Arrangemang.” Dessa tider väljer de ofta som en buffert. ”Jag har ju tid i mitt schema, så jag kan ju jobba lite mer vissa veckor och mindre andra veckor.” I början av terminerna kan Moa och Monica t.ex. välja att inte ha någon kör eller något projekt, utan sparar dessa timmar till de intensiva perioderna, då de vet att de kommer att behövas för extra repetitioner och förberedelser. Monica berättar att denna nya tid gör att arbetet känns mycket lugnare. ”För de veckorna som jag väljer att spara min arrangemangstid har jag ju mer tid för planering.”

För Martin och Mimmi är tiden inför skolavslutningar förvisso rolig, men dock mycket slitsam, som innebär mycket arbete utöver ordinarie arbetstid. De har ingen buffertid i schemat såsom Moa och Monica har, och Martin berättar att han tvingas använda sina raster och pauser mellan lektioner till att repetera med solister, och ta delar av lektionerna till att öva klassvis inför de olika evenemangen. Skolans Luciafirande är ett omfattande projekt och julavslutningarna sker i flera omgångar på hans skola. ”Jag börjar minst en och en halv månad innan, med Lucia bara. Och så direkt en vecka efter det så kommer ju julavslutningen”. Allt arbete som han gör i samband med detta kallar han ”jobb som inte syns”. Mimmi menar att det innan avslutningar inte går att få tiden att räcka till och hon fortsätter:

Man kan inte börja öva hur tidigt som helst. Man måste göra det i anslutning till avslutningarna och det är många grupper man ska öva med.

5.2.2 Rollen som klassföreståndare

Alla musiklärarna har erfarenhet av att vara klassföreståndare, men endast Martin och Micke är det vid intervjutillfället. Som klassföreståndare har Martin och Micke arbetsuppgifter som att hålla utvecklingssamtal med sina elever, ha klassråd varje vecka och dela ut information, hålla extra koll på just sin elevgrupp och upprätthålla kontinuerlig kontakt med barnens föräldrar, främst via telefon. Martin räknar också upp tillfällena som han i egenskap av klassföreståndare är delaktig när klassen ska samla in pengar till klasskassan eller åka på klassresor eller utflykter. Moa är mentor, vilket på hennes skola är en lite mildare variant av

klassföreståndare. Hon håller inga klassråd och är inte ansvarig för att vidarebefordra information, men är däremot ansvarig för utvecklingssamtal med en mindre grupp elever. Hela hennes arbetslag är mentorer för fyra klasser, vilket innebär att eleverna inte har en tydlig kontaktperson, utan kan vända sig till sju eller åtta olika lärare med sitt ärende.

Moa, i likhet med både Monica och Mimmi, anser inte att klassföreståndarskapet över lag kräver överdrivet mycket tid, utan tycker sig oftast hinna med sysslorna på den tid som de i sin tjänst har fått avsatt för uppdraget. Moa anser här att arbetslaget är till stor hjälp, och att mentorsrollen nog känns mindre belastande eftersom deras arbetslag fungerar så bra. Micke däremot, anser att klassföreståndarrollen kräver mycket tid, och tror att han skulle spara flera timmars arbete i veckan på att inte vara kontaktlärare. Martin anser också att klassföreståndarskapet kräver mycket tid. ”Mentorsjobbet är en heltidstjänst för sig, måste jag säga.” Även om han, liksom Micke, delar klassföreståndarskapet med ytterligare en lärare, anser han att man som ettämnslärare i musik inte borde behöva ansvara för sådana saker, även om han, i enighet med de övriga musiklärarna ser uppdraget som viktigt, roligt och givande. Monica anser att perioden med utvecklingssamtal inte blir lika intensiv när man inte är klassföreståndare. Eftersom man inte behöver hålla några egna utvecklingssamtal blir det inte lika svårt att hinna med att skriva alla elevers IUP under ordinarie arbetstid.

5.2.3 Rastvaktande

Martin, Moa och Monica har i sina tjänster i uppdrag att vakta under raster och/eller i Bamba⁷, vilket innebär att de vid ett par tillfällen i veckan ska finnas tillgängliga bland eleverna på gården under rast, eller i matsal under lunch. Moa och Monica äter oftast i matsalen och ser inte detta som något märkvärdigt.

Det är klart liksom, att det kan trilla in olämpliga rastpasstider då, som styckar sönder ett bra planeringspass, och det får man ju då hoppas att man får vara med och påverka [...] men överlag så funkar det rätt så bra, tycker jag, ändå.

Martin däremot, tycker att vaktpassen ofta äter upp hans tid för ”kringuppgifter” eller förstör hans minimala möjlighet till avkoppling. På hans skola har man dessutom s.k. köksvecka en gång per termin:

Köksvecka har vi också, och då ska du ta hand om köket och göra det fint och rent. Och så får du liksom... två gånger i veckan... vakta, så att säga. Antingen i bamba eller någon annanstans, och det gör att du aldrig kan planera under de här tiderna som du är här alltså i skolan, du jobbar hela tiden.

På skolan där Micke arbetar kan man som lärare välja att vara rastvakt i matsalen om man vill. Då får man äta gratis där, som belöning för insatsen. Micke påpekar att om man väljer att vara ”matsalsvakt” får man knappast någon lugn och rofylld lunchrast. Själv väljer Micke därför aldrig att vakta i Bamba, utan äter sin lunch i personalrummet.

5.2.4 Vad prioriteras bort?

Mimmi vill inte ge ut sitt hemnummer, då hon har många elever och inte vill att elever och föräldrar ska ringa hem och störa hennes fritid. Därför kan det vara svårt att få tag i alla föräldrar under tiden hon är på sin arbetsplats, säger hon. Tyvärr förekommer det då och då att

⁷ bamba: förkortning för barnmatsbespisning (göteborgsdialekt)

det finns någon förälder hon borde ha ringt, men inte hunnit med. Att kunna maila underlättar, men tiden räcker ändå inte alltid till.

Moa prioriterar sitt pedagogiska arbete högt och arbetslaget har ett intensivt elevarbete. I hennes fall är det uppgifter från chefen som prioriteras bort. Datautbildningar och utvärderingar av olika slag, ofta sådant som ska göras inom laget, skjuts till framtiden. ”De kollegiala bitarna och skolutvecklingsbiten får vänta”, säger Moa.

Man skulle önska att man hann allt, men det är ju ändå eleverna som är viktigast här och nu, och ibland så funkar det inte bara, så är det bara.

Monica berättar att hon inte lika noggrant gå in i detaljplanering inför lektioner när hon befinner sig i en intensiv period. Vissa saker, som att skriva omdömen, måste ju bara bli gjorda, och under dessa veckor kanske hon inte dokumenterar lika noggrant vad som hänt på lektionerna, säger hon. ”Jag kanske inte läser på inför en APT⁸, man hinner inte alla kringuppgifterna och man kanske kommer mindre förberedd till vissa lektioner.” Detta anser Monica dock att hon klarar, eftersom hon har jobbat så länge. När hon var ny i yrket prioriterade hon aldrig bort något, hon tog av sin fritid istället, berättar hon.

Både Martin och Micke menar först att det för dem inte direkt rör sig om att prioritera bort arbetsuppgifter, utan snarare att prioritera om tiden eller i vilken ordning de ska göras. Martin menar att kvaliteten över lag istället sjunker, att det tillslut blir en samvetsfråga hur mycket han ska engagera sig arbetets i olika delar. Micke säger att de saker han inte hinner med i skolan, får han göra hemma. Men sedan kommer de på att de nog visst gör prioriteringar, även bland olika delar i arbetet. Den del som blir lidande är samarbetet och det sociala umgänget med kollegorna. Micke nämner att sociala arbetsuppgifter, som att exempelvis sätta på kaffe i personalrummet, ofta prioriteras bort. Han nämner dessutom att han skulle önska prioritera bort sin ofrivilliga roll som ”dörrvakt”. När elever knackar på dörren till arbetsrummet för att få hjälp med något, finns ibland tio lärare där inne som skulle kunna hjälpa till, men det slutar ofta med att han själv tar tag i saken. Han tycker att hans kollegor borde bli bättre på att hjälpa till med sådana sysslor, att det borde bli jämnare fördelning på dörröppnandet, som enligt honom själv tar en hel del tid, och som skapar avbrott i pågående arbete.

5.2.5 Planering över terminen eller för morgondagen?

Moa och Monica gör tydliga grovplaneringar inför terminsstarterna, Moa har dessutom hjälp av sina kollegor, då de tillsammans gör årsplaneringen i augusti innan barnen börjar. Efter det gör Moa mer detaljerade planeringar inom de arbetsområden hon håller på med, och känner sig nöjd med ett sådant upplägg. Både hon och Monica anser att grovplaneringen är viktig, den ger struktur och trygghet i arbetet. Men Moa påpekar samtidigt att

saker som ställer till det, och som gör att man inte blir nöjd är när det händer oförutsedda saker som att chefen lägger in en studiedag eller det dyker upp en idrottsdag som man inte blivit informerad om, så missar man kanske två veckor under ett arbetsområde, och då kan det vara svårt att genomföra det hela. Då blir det besvärligt.

⁸ APT: förkortning för arbetsplatsträff.

Monica fyller inte alla veckor i planeringen med undervisningsmoment, utan låter några vara tomma, så att hon har möjlighet att fördjupa vissa delar och repetera andra, utan att för den skull förskjuta och på sätt och vis också förstöra kommande veckors planering.

Martin tycks planera inför morgondagen, då hans planering inte verkar se ut på något speciellt sätt, utan ändras från dag till dag just eftersom arbetsuppgifterna kan se så olika ut från dag till dag. Det mest konsekventa tycks vara den stund han varje kväll sitter hemma och förbereder lektioner, oftast en stund på mellan en halv till en timma. Detta för att han inte får någon ro på skolan, utan vill hem så fort han kan, efter lektionstid. Ibland händer det också att han sätter sig på ett café och arbetar. Mycket går för Martin också på rutin, vilket gör att hans detaljplanering inte behöver vara så omfattande. Mimmi gör grovplaneringar inför varje vecka, och detaljplanerar sedan inför morgondagen. Inför intensiva toppar tar hon, som sagt, hjälp av helger för att hinna med sin planering. Hon berättar att hon känner sig ensam i sin planering och hade önskat att t.ex. temadagar o.d. skulle vara mer integrerade, som ett gemensamt projekt. Martin tycks snarare önska att han istället fick mer tid till att ägna åt *endast* musikrelaterade saker, han vill att det ska vara ”mer som det var förr”.

Micke berättar att han ofta ägnar tiden mellan lektioner till att kopiera undervisningsmaterial, vilket skulle kunna ses som en form av planering, eller i alla fall som förberedelser inför kommande lektioner. Även om varken Mimmi eller Micke konkret nämner hur de planerar kan vi ändå utläsa en viss grovplanering över terminen då Mimmi väljer att lägga sina lättare moment efter jullovet, för att slippa planera under lovet och verkligen kunna få vara ledig, och Micke berättar att han lägger ”lätta” undervisningsmoment under intensiva perioder. Denna strategi med lättare moment hittar vi ju som nämnt också hos Monica.

5.2.6 Ramtid, förtroendetid och fritid flyter ihop på olika sätt

Alla våra fem informanter har 35 timmars ramtid, dvs. arbetsplatsförlagd tid (i praktiken gäller detta dock inte Mimmi och Moa, som ju arbetar deltid), då de ska finnas tillgängliga på skolan för kollegor, elever och ledning. Det tycks ändå som att det på de flesta skolorna finns flexibilitet kring detta. Moa och Monica berättar t.ex. att deras chefer kan tillåta att man kan gå tidigare en dag, om man har arbetat eller ska arbeta längre en annan. Moa berättar att man ibland kan sitta någon annanstans och arbeta, så länge som man är tillgänglig på sin arbetsmobiltelefon.

Monica påpekar att utvecklingssamtal ska göras inom ramtiden, medan Micke måste lägga dessa *efter* sina reglerade 35 timmar. Detta beror på att de har 17 timmars undervisning i veckan fast de egentligen skulle ha haft 18. Då tycker hans chef att han har bjudit på en timma. Och därför får Micke och övriga kollegor arbeta igen den genom att lägga utvecklingssamtalen utanför arbetsplatsförlagd tid, berättar han. I Martins fall blir det också en del sena kvällar i samband med utvecklingssamtalen. Han säger att det blir mycket dötid mellan dem, som han inte kan använda till något vettigt, samtidigt som han inte heller blir kompenserad för den, och tiden blir i praktiken därför ”offrad” fritid.

Tyvärr har det varit så att föräldrarna fick välja tider själva, vi var riktigt snälla, men från och med nästa år kommer jag inte göra på det viset.

Alla fem informanter sitter oftast hemma och arbetar under förtroendetiden. De anser att de där kan sitta i lugn och ro utan att bli störda. Monica, Micke och Mimmi arrangerar och övar helst hemma av samma orsak. Micke tillägger att

man kan gå till musiksalen och arbeta när den är ledig. Där får man oftast ro, ifall inte eleverna ser att man är där, för då kommer de och knackar och stör.

Mimmi berättar att hon gärna skulle vilja hinna utföra *allt* arbete på sin arbetsplats, men att hon ofta känner sig trött efter en hel arbetsdag, och behöver en paus innan hon orkar ta itu med planeringsarbetet. Moa försöker också göra klart så mycket som möjligt i skolan, för att bättre kunna vara ledig hemma. ”Lite jobb hemma blir det ju alltid, men...” Micke kommenterar att det han inte hinner i skolan får han göra hemma. Dessutom tillägger han att ”musik ju är ett skapande ämne, och man kanske inte alltid är så kreativ mellan kl. 15-16 på eftermiddagen”.

Martin gör främst lektionsplaneringar under sin förtroendetid, och Monica nämner också arbetsuppgifter som att lära sig dataprogram med fördel läggs där, men generellt verkar musiklärarna främst föredra att förlägga materialsökande och den mer musikskapande verksamheten till sin förtroendetid. Samtidigt uppger både Monica, Moa, Micke och Mimmi att de gör ungefär samma saker, dvs. införskaffar undervisningsmaterial, lyssnar efter och plankar låtar, samt övar och arrangerar, på sin fritid. Man skulle kunna tolka detta som att förtroendetid och fritid gärna flyter ihop, att gränsen mellan vad som är arbete och vad som är ledig tid lätt överskrids.

5.2.7 Övriga arbetsuppgifter

Under denna rubrik har vi valt att dels sammanställa, och därmed till stor del repetera, lärarnas olika arbetssysslor, och dels placera övriga sysslor som antingen varierar mellan olika lärare, eller som kanske återfinns hos samtliga, men bara blivit nämnda av någon eller några av våra informanter. Eftersom vissa lärare endast undervisar i musik medan andra kombinerar ytterligare ett ämne i sin tjänst är det möjligt att många arbetsuppgifter ser olika ut just på grund av ämneskombinationen. Vi redovisar därför här samtliga arbetsuppgifter nämnda av varje lärare var för sig, då vi inför vår kommande diskussion tror att det kan vara viktigt att detta tydliggjorts.

Bland Martins arbetsuppgifter finner den direkta undervisningen (ca 19 h/vecka) med för- och efterarbete, planering av lektioner plankar och arrangera nytt låtmateriale, rastvakt två pass i veckan, köksvecka en gång per termin, vikariera för kollegor, skriva omdömen i musik för alla skolans elever en gång per termin, hålla utvecklingssamtal med sina ”egna” elever en gång per termin och hålla kontakt med och informera deras föräldrar om olika saker, följa upp och hjälpa de som har svårt att nå målen för Godkänt, öva inför skolavslutningar och luciafirande, både klassvis och med solister, samt ansvara för klassutflykter och evenemang för att samla in pengar till klasskassan. Vidare nämner han konkreta detaljuppgifter som att ställa i ordning stolar i musiksalen, stämma gitarrer och ansvara för övrig institutionsvård, bära instrument mellan musiksalen och aulan (som ligger högst upp resp. längst ner i huset) och att vara delaktig i planerandet av idrottsdagar och ”Elevens val”. Martin berättar också att han hela tiden blir uppjagad av både sina egna mentorselever och andra, som vill öva i musiksalen eller kommer med frågor rörande schemat eller andra mer personliga ärenden. Även dessa är hans arbetsuppgifter, menar han. ”Det är ju eleverna man jobbar för, ingen annan.”

Monica undervisar 17,5 timmar per vecka varav hälften är i musik och hälften är i hennes andra ämne. Dessutom är hon också ansvarig för schemaläggning, som ligger utanför tjänsten. Denna tid får hon kompensation för. Hon har en klass i sitt andra ämne, och är stöd i

ytterligare en grupp. I musik undervisar hon sex klasser, och utöver det ligger i hennes schema tid för kör, Elevens val och arrangemang. Förutom den direkta undervisningstiden och tillhörande innehållsplanering räknar Monica upp arbetsuppgifter som konferenser, rastvaktande, plocka fram och bort före och efter lektioner, institutionsvård, möta kollegor och planera gemensamt, tillfälligt vikariera för kollegor, sätta betyg, dokumentera i samband med lektioner och ansvara för sitt underlag till utvecklingssamtal, träning inför Lucia, terminsavslutningar, FN-samlingen och Global friends-samlingen, rättning av prov samt att sköta kontakten med specialpedagogiska institutionen.

Micke, som utöver att vara musiklärare även undervisar två elevgrupper i ett annat ämne, nämner konstruktion och rättning av läxförhör och prov som tidskrävande. Vidare berättar han att skolan har 1,5 timmars "ämnestid" utlagt i schemat, då saker som har med ämnet att göra ska fixas i ordning. Han är den enda av våra informanter som har något sådant utlagt i schemat. 1,5 timmar av arbetstiden är också reserverad för arbetslaget, då övergripande frågor ska diskuteras. Inom musikämnet krävs det mycket förberedelser, enligt Micke. Han lägger mycket tid på att ta fram nytt material för undervisningen, "man vill ju inte jobba på rutin, liksom" och vill hela tiden hålla sig à jour. Tid går åt till att planka och arrangera låtar och skriva lärarkompendium. Micke tycker att det är smidigt och bra att hämta låtar och texter via Internet. Han nämner ytterligare arbetsuppgifter som hör till hans klassföreståndarskap: hjälpa elever, hålla större koll på och kontakt med elever, hålla klassråd en gång i veckan, hålla utvecklingssamtal, hålla kontakt med föräldrar, ta tag i elevproblem, som t.ex. skolk, samt att delta i elevvårdskonferenser. Dessutom ansvarar han för skolavslutningar och vill ta sin del av de sociala ansvarsområdena, som exempelvis att sätta på kaffe. Han lägger också upp till en timma per dag på administrativa uppgifter samt dokumentation och rapporteringar av olika slag, främst med hjälp av dator. Det blir, enligt Micke fler och fler blanketter att fylla i.

Mimmi har klassundervisning med 12 olika grupper, och har också hand om Elevens val. Planering och för- och efterarbete i samband med lektioner räknar hon också som undervisning. Att ha koll på elever och ringa föräldrar är också uppgifter hon nämner under intervjun. Hon ansvarar för träning inför skolavslutningar, skriver IUP och sätter betyg. Om man är klassföreståndare, vilket Mimmi inte är för tillfället, blir arbetsuppgifter kring elevarbete och föräldrakontakt mer påfallande än nu.

Moa ser sin roll som pedagog som den främsta arbetsuppgiften. Därtill nämns sedan den direkta undervisningen med för- och efterarbete. Hon plankar låtar och förbereder lektionsmaterial. Moa har ansvar för institutionen, dvs. att ha koll på instrument och vad som behöver köpas in osv. Hon är, tillsammans med sitt arbetslag, mentor för fyra olika klasser. Beroende på lärartjänsternas olika omfattning har olika lärare olika många elever som de ska hålla utvecklingssamtal med, och ibland sitter man även med på ytterligare några utvecklingssamtal, som extra stöd för kollegor eller elever. Att ringa föräldrar och skriva IUP är självklara arbetsuppgifter, och övriga "i farten-uppgifter" som t.ex. elevhjälp eller kopiering nämner Moa också. Man ska delta i ämneskonferenser, även om det finns viss flexibilitet här. Hon är delaktig i planerande, organisering och genomförande av konserter och andra framträdanden. Ibland kommer chefen med ytterligare uppgifter, ofta till hela arbetslaget, såsom utvärderingar av olika slag, datautbildningar eller uppgifter rörande exempelvis temadagar.

5.3 Vilka tidsmässiga och rumsmässiga förutsättningar har musikläraren?

Under denna rubrik vill vi redogöra för de faktorer som de olika lärarna har att jobba utifrån. Klassernas storlek varierar, liksom lektionssalarnas utrustning. Sitter man ensam i arbetsrummet eller finns det många kollegor runt omkring? Vissa informanter svarade utförligt, medan andra inte gav några större detaljer kring detta. Vi har ändå valt att ta upp det som nämnts i vårt resultat, då vissa av dessa faktorer möjligen kan påverka lärarens planering och/eller uppfattning om sin arbetssituation.

På Martins skola var de förut två musiklärare, och de utförde undervisning i halvklass. Nu sker så gott som all undervisning i helklass och Martin är sedan några år tillbaka ensam om att undervisa i musik. Hans undervisningssal ligger på översta våningen, och är utrustad med bl.a. många gitarrer och keyboards. TV och video finns, och ett akustiskt trumset. Förr hade Martin tillgång till tre mindre grupperum. Det ena har nyligen gjorts om till en studio, men projektet är ännu inte klart, och studion används marginellt. Det andra reserverar Martin främst för de elever som behöver lite extra lugn och ro, och mycket stöd och hjälp på traven. Själva musiksalen är ganska liten, och inga bänkar eller bord får plats. Instrument och stolar trängs längs väggar och golv, och detta gör att Martin ofta förlägger lektionspass till aulan, som ligger fyra våningar längre ner, på bottenplan. Att förflytta instrument mellan de olika salarna är både tidskrävande och slitsamt. ”Man blir svettig alltså, jag lovar!”, utbrister Martin. Intill personalrummet ligger rummet där han har sitt skrivbord. Det är ett stort rum, där många kollegor arbetar och delar på de två datorer som finns att tillgå där inne. Datorerna har inga musikprogram, men Martin föredrar i vilket fall att arrangera manuellt. Tidsmässigt har Martin ett schema med många lektioner och ganska korta raster. Han och övriga kollegor förväntas vikariera om någon blir sjuk, om utrymme finns schemamässigt.

Monica har ett helt eget arbetsrum vägg i vägg med musiksalen, som ligger nära biblioteket och personalrummet. Där har hon egen dator med några få musikprogram. Hon har fungerande projektor, stereoanläggning, TV och overheadapparat i sin sal, men salen är ganska liten och har därför inga bänkar. Eleverna tar stolarna eller golvet till hjälp om de ska anteckna något. Monica hade förut en danslokal helt till sitt förfogande, men numera måste den bokas i förväg, eftersom man har rastaktiviteter där övrig tid. Monicas musiksal är bl.a. utrustad med många gitarrer och ett akustiskt trumset. Ytterligare en lärare undervisar i musik, dock i de lägre åldrarna. Monica känner sig nöjd med sitt schema. Hon har, som nämnts, tid utlagd för kör och arrangemang, och anser att hon även har längre mellanrum som kan utnyttjas till planering och förberedelser. Eftersom hon även undervisar i ett annat ämne, har hon inte lika många olika elevgrupper som Martin, dock nästan lika många lektioner.

I Moas musiksal finns flera uppsättningar av varje instrument, där var sak har sin plats. I salen finns också ett mixerbord, där volym regleras. Ett digitalt trumset finns att tillgå, och samtliga sladdar till elektriska instrument är dragna längs väggen och behöver inte plockas fram och bort inför eller efter en lektion. I salen finns också bänkar och stolar, och klassundervisningen sker, som nämnts, aldrig i större grupper än 16 elever åt gången. Hon har flera musiklärarkollegor som arbetar med elever i samma åldrar som hon själv gör. I hennes arbetsrum sitter också sju andra kollegor och Moa berättar att det är en mycket god stämning där. Arbetsrummet ligger mycket nära personalrummet. Eftersom hon bara arbetar deltid, och endast är i skolan två och en halv dag i veckan, är hennes schema pressat. Hon är nöjd för att projekttiden ligger synlig i hennes schema, men berättar också att hon inte riktigt finner tid för alla uppgifter alltid, just på grund av tidsbrist i schemat. Hon vill passa på att använda den

tiden hon är på skolan till det arbete och de förberedelser som måste göras i samråd med övriga kollegor. Hon önskar att skoldatorerna hade fler musikprogram och att IUP skulle kunna göras elektroniskt, samt att dess mallar skulle vara bättre utarbetade.

På Mickes skola är musiksalen normalstor och rymmer gott och väl alla elever i en klass, sittandes vid varsin bänk. Det går också lätt att möblera om så att man exempelvis kan sitta på stolar i en ring mitt i musiksalen. I musiksalen finns TV, stereo och en dator. Till musiksalen hör ett grupprum och två s.k. instrumentrum, ett för förvaring av keyboards och ett för förvaring av gitarrer. I de två instrumentrummen finns det utrymme för några elever att sitta, trots att rummen inte är avsedda för undervisning. Micke har sin arbetsplats i ett rum med anslutning till personalrummet. Där delar ca tio lärare på samma arbetsrum. Micke har tillgång till egen dator, och notskrivningsprogram finns, men Micke använder det sällan.

Den musikal där Mimmi arbetar är relativt liten. Det finns inga bänkar, utan bara stolar som står uppradade i en halvcirkel utmed väggen. Mimmi har också sin arbetsplats i anslutning till lärarrummet. Det är i ett rum som fungerar som något slags genomgångsrum, d.v.s. att folk använder rummet för att passera igenom till nästa rum. Även Mimmi delar arbetsrum med flera andra lärare. Mimmi påpekar att det ständigt kommer elever och tar kontakt, även när hon befinner sig i lärarrummet/arbetsrummet.

5.4 Hur ser musiklärare på sin arbetssituation?

Sättet att se på sin arbetssituation skiljer sig en del åt mellan våra olika informanter. Men vissa åsikter och synsätt kan vi känna igen hos dem alla.

5.4.1 Undervisningen och elevkontakten är viktigast

På frågan om vad informanten anser vara viktigast i sin yrkesroll är svaret väldigt klart från alla fem. De uppger att tyngdpunkten ligger på undervisandet. De tycker att det viktigaste är att genomföra en god undervisning samt att utföra det nödvändiga för- och efterarbetet runtomkring undervisningen, såsom planering och utvärdering av sin undervisning. Sedan nämner informanterna att kontakten med eleverna är mycket viktig. Att skapa goda och förtroendeingivande relationer till sina elever och att ta tag i problem som uppstår med de elever de har ansvar för. Alla fem informanterna nämner först det pedagogiska arbetet. Kontakten med eleverna kommer sedan på något sätt i samma andetag. ”Det är ju eleverna man jobbar för” kommenterar både Martin och Moa. Vi anar någon slags tvekan över att rangordna dessa två uppgifter och säga att den ena är viktigare än den andra. Moa nämner sedan även att skolutvecklande arbete också känns viktigt, men att det tyvärr inte blir så mycket tid över till det.

5.4.2 Tiden räcker inte till

De båda manliga informanterna, Martin och Micke, uttrycker helt klart att arbetstiden inte räcker till. De anser sig göra många övertidstimmar, i synnerhet i samband med intensiva toppar kring utvecklingssamtal och avslutningar. Moa svarar också att hon ibland arbetar övertid, men att hennes utlagda ”projektid” hjälper henne, samt att hon faktiskt prioriterar bort vissa arbetsuppgifter i sådana lägen. Mimmi prioriterar i viss mån också bort saker, men hon upplever att det kan bli mycket övertidsarbete i alla fall. Det är inte så många uppgifter som överhuvudtaget går att prioritera bort. Monica uppger visserligen att hon arbetar övertid,

men anser samtidigt att hon kan lösa det smidigt genom att själv kompensera för det när det finns möjlighet i schemat. På Monicas och Moas skolor, råder ett klimat som är öppet för att man själv kan göra sådana överväganden och chefen litar på dem i det avseendet.

Något som informanterna upplever slukar väldigt mycket tid, är när elever och kollegor kommer och frågar saker eller på olika sätt behöver hjälp. Micke påpekar dessutom att det på senare år tillkommit många uppgifter i samband med dokumentation och administration som tar mycket tid.

5.4.3 Ingen ro under raster

Alla våra informanter har ganska fulltecknade scheman, och mellan lektionerna, då de ska ha tid dels för planering, dels för vila, dyker tusen olika saker upp. Dessutom handlar det ofta om raster på fem till tio minuter, vilket inte ger utrymme för någon avkoppling alls. Martin, Moa, Mimmi och Micke upplever att rasterna fylls av allt och ingenting, dock är det oftast även här som kontakten med elever och kollegor som distraherar. Martin, Moa och Mimmi nämner också att mycket tid går till för och efterarbete av lektionen, till exempel nämner Mimmi att hon plockar fram och ställer i ordning i salen. Martin påpekar att placeringen av de olika salar han rör sig mellan, orsakar stor tidsåtgång. Micke lägger mycket tid på att kopiera upp material och på andra sätt förbereda nästa lektion. Mimmi har ett tillfälle per vecka då hon faktiskt kan koppla av lite från skolan. Det är under ett längre hål i schemat. Mimmi säger att hon brukar lämna skolan under den tiden, just för att kunna koppla bort och inte bli störd av elever eller kollegor.

Martin anser inte att han får någon ro under vare sig lunchrasten eller övriga småpauser, förutom möjligen på onsdagar, tillägger han. ”Man äter, sen springer man till lektionen.” Smårasterna går, som redan nämnts ovan, åt till allt och ingenting: att ställa i ordning stolar, skriva omdömen, leta efter kollegor för att fördela/arbete med olika arbetsuppgifter, svara på elevers frågor, rörande t.ex. schema och sal, läxor, kopiering av låtar eller önskemål om att få vara i musiksalen och spela. Han upplever att det alltid är något som förstör hans möjlighet till vila. Han tar ofta med sig sin kaffekopp till sitt skrivbord och arbetar under rasten, i stället för att slå sig ner i personalrummet.

Moa och Monica är de av informanterna som verkar vara mer positiva, när de pratar om sina raster. Moa säger att matrasterna fungerar bra, fast hon äter i skolbispisningen. Hon tycker inte att det är någon börda att göra det och dessutom säger hon att hon ofta även hinner med att umgås med kollegor innan lunchrasten är slut. Hon säger att hon klarar av att säga ifrån när det behövs, exempelvis när kollegor kommer och frågar om olika saker. Moa kan då svara kollegan att hon gärna talar om den saken, fast vid ett senare tillfälle. Monica känner att hon är nöjd med både lunchrasterna och smårasterna mellan lektionerna. Även hon påpekar vikten av att kunna säga ifrån när någon kommer och stör vid ett olämpligt tillfälle och att det är en respekt man själv ska visa sina kollegor:

Det uppskattar ju jag, så inte jag börjar stampa in i någon annans tid.

5.4.4 Kompensation för vikariat och övertid

Den vanligaste kompensationen för övertidsarbete är enligt våra informanter kompensation i form av ledig tid. I vissa fall kan man få ut kompensation i pengar, men det är mera ovanligt

och då handlar det ofta om att man gjort någon speciell uppgift som ligger lite utanför de ordinarie arbetsuppgifterna, som till exempel att medverka vid schemaläggning e.d.

Att plötsligt få hoppa in som vikarie för någon kollega tycker både Moa, Monica och Martin kan ställa till det och skapa stress, då man inte hinner få gjort det man hade planerat att göra. På Moas skola försöker man att inte vikariera för varandra, men om det ibland måste bli så, blir Moa kompenserad ekonomiskt för den övertid som uppstått. Hennes chef tillåter också att man ibland kan hoppas över vissa möten som inte rör det egna ämnet, om man tidigare arbetat för mycket. På Monicas och Martins skolor försöker man i största möjliga mån att vikariera för varandra, men medan Monica har möjlighet till att ”kompa”, främst genom att gå tidigare vissa dagar eller genom att få ledigt under idrottsdagar e.d., har Martin nästan inga möjligheter alls till kompensation:

Finns det utrymme i schemat så måste du hoppa in alltså, utan att få betalt. [...] Det fanns den här kompledigheten [...] men det är helt väck. [...] Du har inte möjlighet till någon ersättning. Då måste du förhandla, och det finns inte, det finns ingenting som heter så.

Mimmi och Micke tycker att det är väldigt svårt att få ut ledighet på grund av övertid som de samlat på sig. Micke har, genom extrajobb hemma och vikariatstid för kollegor, samlat på sig övertid som skulle motsvara fem hela dagars ledighet, men tror att han endast kommer att ta ut två av dem. Mimmi berättar att hon förra året samlat på sig 7,5 övertidsdagar, medan hon av olika anledningar fick ut två utav dem. En svårighet verkar vara att hitta tillfällen då det fungerar att vara kompledig. Mimmi berättar att det är bäst att ta ut de lediga dagarna i samband med att eleverna är lediga, som till exempel vid höstlovet. Monica tycker att de tillfällen då det skulle vara möjligt att vara kompledig, också är de tillfällen då man inte vill vara frånvarande. Ett exempel hon ger är idrottsdagar, då man får möjlighet att umgås med och lära känna sina elever lite bättre. ”Det är ju guldmedaljer med eleverna”, säger hon. Om man är kompledig då missar man chansen att få bättre kontakt med sin klass, vilket kunde ha gett goda ringar på vattnet i den fortsatta undervisningen.

Både Monica och Mimmi är noga med att skriva upp den tid de arbetar övertid, så att de sedan kan redovisa den till rektorn. De, liksom Micke och Moa, påpekar vikten av att verkligen gå till rektorn i god tid och argumentera för att man ska få det godkänt som övertid. Monica tycker att skolledningen är ganska bra på att ge gehör för sådant, men nu, när hon fått bufferttid utlagt i schemat, är det mer upp till henne själv att se till att hon fördelar sin tid så att den räcker. Martins kommentar på övertid är att ”då måste du gå och förhandla först, för varje grej, så att säga, och det orkar du inte”. Han känner sig frustrerad över att ledningen inte verkar förstå hur mycket arbete han lägger ner utanför arbetstid. ”När man vet att man inte får någon ersättning för det man gör, så känns det tillslut inte bra. Då har man inte lust”, säger han. Monica tror att musiklärare förväntas göra mycket som de egentligen inte har tid för. Hon menar att det främsta uppdraget är undervisningen, inte att sjunga på skolavslutning, *även* om det är sånt som är roligt.

Då får man försöka tänka om, och göra skolavslutningen på något annat sätt, kanske att varje klass ansvarar för någon del, och så får du sänka din ribba, för får du inte gehör och feedback på den extra energi du ger... [...] annars så binder man ju ris på sin egen rygg, som det heter. Får jag inte kompensation för det jag gör, så får ni heller inte det jobbet gjort av mig.

5.4.5 Aktiviteter och arbetsrelaterade tankar på fritiden

Monica, Moa och Mimmi nämner att de på sin fritid letar efter användbar musik till undervisningen, men upplever inte detta som något direkt störande. Mimmi påpekar särskilt att hon exempelvis hittar inspiration till undervisningsmaterial från musik som hennes tre barn lyssnar på hemma. Micke däremot, uttrycker att han inte ens på sommarlovet kan sluta lyssna efter lämplig musik. Han upplever det som en stress.

Det som också upplevs tungt och störande är när jobbiga saker som hänt på skolan inkräktar i privatlivet. Micke berättar att han ofta tänker på elever eller elevgrupper som har det struligt i skolan, och sitt andra ämne funderar han också en del på när han är ledig. Ett vanligt höstlov räcker inte för att släppa tankarna på arbetet. Det är bara på sommaren han, så när som på att lyssna efter lämplig musik, kan koppla bort skolan. Martin känner delvis på samma sätt. Han berättar att det tar minst två veckor av sommaresemestern innan han ordentligt har hunnit varva ner och *helt* släppa arbetet. Men samtidigt säger Martin, i likhet med Monica, Moa och Mimmi, att han ganska bra kan stänga av de ”jobbiga jobbtankarna” när han är ledig. Sådant kommer med erfarenhet, menar de alla fyra, och berättar att de som nyutbildade lärare hade mycket svårare att släppa tankarna på saker som hänt på jobbet. Moa berättar dock att hon har svårt att släppa arbetsrelaterade tankar precis innan konserter och uppträdanden, då arbetet kring repetitioner och praktiska förberedelser är som mest intensivt. Som en hjälp till avkoppling ägnar Martin mycket tid åt sina hobbies. De blir konkreta avbrott från arbetsrelaterade tankar och aktiviteter. Moa umgås mycket med sina vänner.

5.4.6 Rutin och trygghet i lärarrollen

Som vi nämnde i början av detta kapitel, uppger alla informanterna att de som nyutexaminerade musiklektörer planerade i mycket större utsträckning i jämförelse med hur de planerar idag. Nu planerar de inte alls lika detaljerat, de känner sig mycket tryggare i sin yrkesroll. Som nya i yrket hade de också stora svårigheter att lämna arbete och arbetsrelaterade tankar under sin fritid. De berättar att de nästan inte unnade sig någon fritid, eftersom de inte hade utvecklat någon förmåga att prioritera och se vad som var viktigt och vad som kunde skjutas till framtiden.

När man var ny prioriterade man inte bort. Man tog av sin fritid istället.

Monica kommenterar att hon som ny lärare hade svårt att skaka av sig kritik från elever och andra lärare, hon tog lätt åt sig av kommentarer, och tror att detta nog berodde på osäkerhet i sin yrkesroll. Monica berättar att hon förr skyndade på för att hinna allting inför exempelvis ett prov, men att hon nuförtiden konstruerar prov på de moment hon hunnit gå igenom. ”Det är bara onödigt att stressa ihjäl sig så” tycker hon. Men hon menar samtidigt att det fortfarande är viktigt att ha *intentionen* att hinna allt i sin planering.

Man gör så gott man kan. Någon gång får man släppa saker och ibland får man tänka om, man får ombestämma sig. Man gör inte ett sämre jobb bara för att man väljer att släppa något, för då har man gjort något annat mycket bättre i stället.

5.4.7 Vad är viktigt att tänka på?

Utifrån sina erfarenheter av musiklektaryrket har informanterna presenterat olika tips och råd angående vad som kan vara bra att ha i bakhuvudet när man kommer ut och arbetar som musiklektör. Vi gör här en kort sammanställning av dem.

Moa tycker att det är bra om man kan få en mentor under sitt första år, samt att man ska försöka skapa bra relationer till kollegorna som tillhör samma arbetslag. Hon menar att kontakten med andra lärare kan vara A och O när man stöter på problem och svårigheter med elever eller i undervisningen. Hon påpekar också att en ordentligt genomtänkt grundterminsplanering gör att undervisningen flyter på lättare. Då slipper man oroa sig för vad man ska hitta på nästa vecka och så vidare. Monica lägger vikt vid att man ska ”ha luft i planeringen”. Hon menar att det nästan alltid dyker upp oväntade saker eller att moment tar längre tid än hon räknat med och då slipper man bli panikslagen ifall man räknat med ett par extralektioner på slutet där man kan ta igen sådant som missats. Mimmi är bestämd när hon ger tipset att göra färdigt så mycket som möjligt av planeringsarbetet på arbetsplatsen, så att man kan vara ledig när man kommer hem och Micke ger som råd att man inte behöver vara med i alla skolans kommittéer och att man inte alltid behöver vara den som sätter på kaffet i lärarrummet eller går och öppnar dörren när eleverna knackar. Det är en delad uppgift som alla lärare ska ta lika mycket ansvar för. Martin anser att klassföreståndarskapet är viktigt, men tipsar trots detta om att inte ta på sig en sådan roll, eftersom han menar att musikläraruppgifterna i sig, kräver tillräckligt mycket tid och engagemang.

En sak som nästan alla informanter har påpekat är att det är mycket viktigt att kunna säga ifrån, att kunna säga nej, och att eventuellt istället boka in en träff senare. Särskilt gäller detta situationer då elever eller andra kollegor kommer vid olämpliga tillfällen och vill fråga eller diskutera något. Det är dock ett fåtal av informanterna som faktiskt verkar lyckas säga ifrån i verkligheten.

6 Avslutande reflektioner och slutsatser

I detta avslutande kapitel vill vi väva samman uppsatsens alla trådar, vi vill reflektera och dra slutsatser utifrån vårt resultat i relation till tidigare forskning. Vad har vi egentligen kommit fram till? Vad har vi lärt oss av detta examensarbete?

Vår uppsats syfte var att undersöka vilka strategier musiklärare använder sig av för att få arbetstiden att räcka till när de planerar och fördelar sin arbetstid på undervisning och andra förekommande arbetsuppgifter. Vi kan här börja med att påpeka att alla informanterna faktiskt inte hinner utföra alla sina arbetsuppgifter på ordinarie tid. Endast Moa och Monica uppger att de i stort upplever att deras tid räcker till. De tre övriga musiklärarna, Mimmi, Martin och Micke, upplever att de, utslaget över en längre tidsperiod, arbetar en del övertid, ofta utan att bli kompenserade för det. Vi kommer nedan att reflektera över och diskutera kring varför det möjligen ser ut som det gör.

6.1 Vad har Moa och Monica?

Moa och Monica är, utav informanterna i undersökningen, de som i störst utsträckning verkar tycka att de hinner med det mesta under utsatt arbetstid. Vi vill därför nedan lista några av de omständigheter och strategier vi sett hos Moa och Monica, som vi tror har betydelse för deras förhållandevis goda arbetsituation.

Den faktor som enligt oss tydligast utmärker sig som en bra strategi är det vi har kallat för bufferttid. Moas och Monicas möjligheter att samla på sig tid till intensiva perioder, bidrar till

att de kan känna sig lugnare i sitt arbete. Vi tror att detta är av stor vikt, då det osynliga arbetet får synlig tid i schemat. När vi analyserade vårt resultat märkte vi att lärarnas undervisningsfria tid ofta upptogs av elever, kollegor och övriga kringssysslor, lärarna fick sällan tiden för sig själv. Genom att lägga ut lektioner som "Arrangemang" i schemat blir tiden synlig för såväl läraren själv som för kollegor och skolledning. Detta öppnar för möjlighet att med gott samvete kunna hushålla med och förfoga över den egna arbetstiden över terminen, tror vi. Något som liknar det vi kallar bufferttid, talar Hargreaves om i sin studie (1994:134-148). Även om bufferttiden inte alltid användes till det den var avsatt för, upplevde många av informanterna i hans studie att deras arbete underlättades med en avsatt tid i schemat. Att ha bufferttid inlagd i schemat är dock få förunnat. Alla skolor har kanske inte tillräckliga tidsmässiga eller ekonomiska resurser för att kunna erbjuda läraren schemalagd körledning eller annat projekt utöver den vanliga undervisningen. Eftersom ramfaktorerna varierar från skola till skola, kan inte alla lärare använda denna strategi i samma utsträckning som Moa och Monica. Anledningen till att Moa och Monica har dessa fördelar tror vi kan bero på att man på Moas skola satsar extra mycket på musik eftersom det finns profilerade musikklasser och ordentligt utrustade och smart konstruerade musiksalar, medan Monica arbetar i en stadsdel med bra ekonomiska förutsättningar.

Något annat vi kan utläsa ur undersökningens resultat är att goda relationer med kollegor och ett välfungerande arbetslag kan vara en bidragande orsak till att tiden räcker till. Hargreaves hävdar att en större kollegialitet och gemenskap kan förebygga utbrändhet (1994:161). Detta kan vara bra att tänka på speciellt som ny lärare, då man enligt Hargreaves bara ger och ger, och risken att bränna ut sig ökar. Genom kollegialt arbete och gemenskap kan man tydligare sätta gemensamma gränser för arbetet, och minskar därmed risken att känna dåligt samvete för allt det arbete man inte hinner göra, menar han, som nämnt i kapitel 3. Moa anser att hon och hennes kollegor har ett nära samarbete, både när det gäller elevarbete och mentorskap, konserter och planering för året, och detta, menar hon, bidrar till att hennes arbetsbörda blir mycket lättare att bära. Med tanke på det Moa säger, bedömer vi att det som Hargreaves tar upp har relevans för lärares arbetsituation.

Det är även viktigt att kunna säga ifrån när man är upptagen, så att man inte stör varandra, säger hon, och menar att detta också fungerar bra i hennes arbetslag. Monica talar också om hur viktigt det är att säga ifrån och att hon uppskattar att hennes kollegor gör likadant, eftersom man ju inte vill "ta någons tid", vilket även här tyder på ett öppet klimat mellan kollegorna, menar vi. I Lindqvists studie låste vissa informanter dörren om sig för att få vara ifred, medan andra åkte tidigt till skolan eller stannade kvar sent, för att inte riskera att springa på någon och börja prata, vilket stödjer det som Hargreaves skriver angående att intensifieringen innebär stress och mindre tid till att prata med kollegor (1994:148). Det som Lindqvist nämner är förvisso också strategier för att hinna med det man har tänkt, men ett öppet klimat där man faktiskt kan säga "nej, inte nu" känns dels smidigare, och dels trevligare menar vi, och bedömer, liksom Moa, att det är en viktig faktor att sträva efter. Dessutom var det också det ökade kollegiala samarbetet som den undervisningsfria tiden i Hargreaves studie skulle underlätta, även om den inte användes till det i alla lägen. Vi vet inte ingående hur det kollegiala arbetet ser ut på Martins, Mimmis och Mickes skolor, men Martin säger att han inte får tid till så mycket kontakt med kollegorna som han skulle önska, Micke irriterar sig på att övriga kollegor i arbetsrummet inte hjälper till, och Mimmi nämner att hon känner sig ensam i sin planering och önskar att temadagar o.d. vore mer integrerade. Detta skulle kunna tolkas som att samarbetet inte är lika omfattande som på Moas skola, och att det skulle kunna bidra till att de upplever en större stress i sitt arbete.

Den förtätade arbetsdagen som enligt Lindqvist bidrar till att lärare inte hinner med allt som de tänkt göra (2002:44) hänger, enligt oss, tydligt samman med arbetsron på arbetsplatsen, eller snarare bristen på densamma. Martin, Mimmi och Micke upplever att de hela tiden blir störda, främst av elever men även av kollegor, medan varken Moa eller Monica tycks ha några större problem med ovälkomna avbrott i koncentrationen. Vi kan härleda detta till faktorer som Monicas avskilda arbetsrum samt den goda atmosfären i Moas arbetslag. Det som Nordängler skriver om att toaletten tycks vara det enda rummet där man får vara ifred, verkar inte avspeglas i deras fall. Vi tror, utifrån vad vårt resultat pekar på, att en bra arbetsro minskar risken för att läraren ständigt ska uppleva sitt arbete som oavslutat. Som Lindqvist skriver, skapar känslan av det oavslutade arbetet stor stress hos informanterna i hans undersökning, stress över att inte få arbetsuppgifter och arbetstid att gå ihop. Vi bedömer att en sådan typ av stress inte upplevs av Moa eller Monica i samma utsträckning som av de andra informanterna i vår undersökning. Vi ska här dock poängtera att Moa också tar med sig arbete hem emellanåt, och att Monica ibland stannar kvar i skolan på fredagseftermiddagarna när skolan är tom för att kunna arbeta ostört, vilket tyder på att skillnaderna mellan den som hinner och den som inte hinner ibland är marginella och ofta näst intill obefintliga, samt att arbetsro inte är den enda faktorn som avgör om man kommer lyckas hålla sig inom ramen för arbetstiden eller inte. Dock är den, enligt vad vi sett, viktig.

6.2 Vad stämmer och vad stämmer inte?

Under denna rubrik vill vi jämföra vårt resultat med den litteratur vi tidigare presenterat. Visar resultaten på samma saker? På vilka sätt skiljer sig informanterna i vår studie från de andra undersökningarnas deltagare?

Vårt resultat visar att lärararbetet har många olika dimensioner, både didaktiska, sociala och administrativa. Men precis som Gannerud skriver tycks det svårt att dra gränser mellan dem. Vi har tydligt märkt att intensifieringen av lärares arbete och den förtätade arbetsdagen som en konsekvens av densamma, som Hargreaves, Lindqvist och till viss del även Gannerud och Nordängler talar om i sina studier, även upplevs av informanterna i vår studie. Många upplever att det var mer fokus på ämnesundervisningen förr, medan de nu på senare år förväntas göra fler kringssysslor och administrativa arbetsuppgifter som gör att dagen känns stressad och att tiden inte räcker till. Flera av musiklärarna tar sina raster till hjälp för att hinna med, och de blir hela tiden uppsökta av elever. Detta ser även Aili i sin forskning, som Margareta Edling skriver om i *Skolvärlden* (nr 7, 2006:24-27). Nordängler (2002) skriver att lärarna i hennes studie ger av sin tid för att finnas där för eleverna, och att det verkar som att lärarna aldrig får någon rast (kapitel 3.2-3.6). Vi kan dra samma slutsats utifrån vårt empiriska material, men vi ser samtidigt att vissa av informanterna tycks vara bättre än andra på att värna om sin tid och säga ”nej, inte nu”, till ovälkomna avbrott. Det är också dessa personer som bäst hinner med sina arbetsysslor på ordinarie arbetstid, vilket leder till slutsatsen att man måste kunna säga ifrån, dels för att få vila, dels för att få något gjort. Genom att hela tiden ge av sig själv och av sin tid utan att få den tillbaka, riskerar man att tappa lusten eller bränna ut sig.

Vi ser, liksom Lindqvist, att läraryrket ofta innebär en mental beredskap, då musiklärarna kommenterar att de t.ex. ofta letar efter användbart undervisningsmaterial på sin fritid, och att det för en av dem inte ens går att koppla bort detta under sommarlovet. Många informanter i Lindqvists undersökning upplever dessa tankar som en ”fotboja”, dock långt ifrån alla (2002:119-120). Vårt empiriska material signalerar att musiklärarna inte störs av sin mentala beredskap i någon större utsträckning, och att de ganska lätt kan koppla bort tankarna på

arbetets eventuella tyngre delar under fritiden, undantaget Micke. Lindqvist uppmärksammar också i sin studie att förtroendetiden har en förmåga att inkräkta på lärarnas fritid (2002:89). För informanterna i vår studie är det ganska sällan fråga om jobbiga tankar som är svåra att koppla bort, utan snarare om skapande verksamhet, som de anser kräver avskildhet och lugn och ro. Att förtroendetiden dock halkar in på fritiden för musiklärarna i vår undersökning, tror vi till stor del beror på att musiklärarens stora personliga intresse för sitt ämne blir mer fysiskt än för många andra lärarkategorier. Övning, plankning och arrangering tar tid. Tid som lärarna sällan har på arbetsplatsen. Det är vidare lätt hänt att tiden rinner iväg hemma vid pianot.

Hubermans teorier kring vikten av att ha ett aktivt privatliv, som Gannerud presenterar i sin bok, finner vi också belägg för. Martin och Moa uppger att de aktivt sysselsätter sig på sin fritid, detta hjälper dem att koppla bort skolan och bidrar till ökad balans mellan arbete och privatliv (Gannerud 2002:33). Vikten av att ha ett aktivt privatliv, prioritera sin fritid väl och tänka på att inte ta med sig arbetet hem, understryks även av de långtidsfriska personer som kommer till tals i rapporten om hälsofrämjande strategier i skola, vård och omsorg (Nilsson 2006:25). Man menar att det är viktigt med ”ledig” fritid. I rapporten återfinns tips som att sova ordentligt, ha trevligt tillsammans med sina kollegor och vara noga med att ta ut de raster man har rätt till. Flera av vår studies informanter uppger att de skulle vilja göra så mycket som möjligt på arbetsplatsen, men att de ändå ganska ofta tar med sig arbetet hem.

Gannerud skriver att ökad erfarenhet medför att läraren ställer rimligare krav på sig själv, och det stämmer med resultatet av vår studie. Informanterna berättar hur de slet med sin planering under sina första yrkesverksamma år, och hur de ständigt offrade sin fritid för att hinna med allt som skulle göras. Nu däremot, uppger de att de lärt sig prioritera bättre, att de har lättare att improvisera och att mycket går på rutin. Resultatet från Arbetslivsinstitutet Syds undersökning, som visar att lärares arbetsbelastning ökar med åldern, stämmer alltså inte med vårt resultat. Däremot nämner informanterna i vår undersökning, att mängden arbetsuppgifter och arbetets administrativa del har vuxit och att de därigenom fått en annan typ av arbetsbelastning. Vi menar dock att detta inte är åldersrelaterat, utan snarare är ett resultat av intensifieringen inom läraryrket.

I LR:s lathund angående lärares arbetstid (*Läraryrket* 2003), som delvis bygger på arbetslagen, står det att undervisningen med nödvändigt för- och efterarbete ska prioriteras. Det gör informanterna, jämte elevarbetet. Vidare står i lathunden att man ska kunna planera in ett större tidsuttag under intensiva perioder och i gengäld ha ett lägre tidsuttag under andra (*Läraryrket* 2003:146). Detta fungerar för Monica och Moa, men inte lika bra för de övriga tre. Vi tror här att intensifieringen och den förtätade arbetsdagen hindrar den flexibilitet som LR förespråkar. Eftersom det varje dag dyker upp oförutsedda arbetsuppgifter, framför allt i form av elevärenden och pappersarbete, har lärarna begränsad möjlighet att spara tid och kraft till intensiva arbetstoppar. Tiden före och efter är intensiv nog som den är! När lärarna dessutom planerat in saker att göra, men blir avbrutna av elever, kollegor eller kanske tvingas ta tillfälliga vikariat utan att få igen sin tid, ökar stressen och i synnerhet Martin känner att han tappar lusten då. Han gör mycket arbete som ingen ser. Arbetet som inte syns måste därmed kanske få en plats i det synliga schemat, som det tydligare är för Moa och Monica, för att LR:s förespråkade mall ska kunna bli verklighet även för honom.

Lindqvist tar upp att lärare vid vissa av de skolor han undersökt känner oro och obehag då de ibland tvingas vikariera för kollegor, samt att detta ”medverkar till att de missar stunder för vila eller planering” (2002:61). Delvis samma sak upplever informanterna i vår studie. Vissa

av dem menar att deras planering förstörs om ett tillfälligt vikariat läggs på dem utan förvarning, men de uppger inte att de känner oro eller obehag inför uppgiften. Även här är det Moa och Monica som upplever situationen minst påfrestande, och vi tror att det beror på deras möjligheter till kompensation. Moa och Monica vet att de blir kompenserade antingen i tid eller i pengar, och vi menar att detta skapar en känsla av uppskattning och belöning, i motsats till Martins känsla av att bli utnyttjad, då han aldrig får igen den förlorade tiden. I Bladhs studie upplevde många musiklärare att de fick dålig belöning i form av lön och annan uppskattning, och detta stämmer med Martins upplevelser, men inte med Moa och Monicas.

Martin är den enda i studien som har en heltidstjänst som enbart musiklärare. Bland informanterna i Bouijs studie hävdar många tvåämneslärare att musikämnet är mycket mer slitsamt än deras andra ämne (Bladh 2002:72) och att många önskar att inte arbeta heltid som musiklärare p.g.a. den tuffa skolmiljön med ansvar för stora elevgrupper bl.a. Även rapporten från Arbetslivsinstitutet Syd pekar på att den estetiska ämnesgruppens upplevda arbetsbelastning främst beror på det stora elevantalet dessa lärare möter (Månsson 2002:25). Vi anar att detta möjligtvis kan vara den avgörande faktorn också för Martin, då Martin undervisar 18 olika elevgrupper varje vecka i musik, vilket innebär att han måste skriva IUP för betydligt fler elever än de andra, som ju möter samma elever fler gånger per vecka. Arbetsbelastningen blir mycket större för honom under intensiva perioder. Ingen av de andra lärarna kommenterar bokstavligen att musikämnet skulle vara tyngre än deras andra ämne, men vi har inte heller ställt den frågan. Det som vi ser är att Martin, som inte har något andra ämne, är den av informanterna som vi upplever har den tyngsta arbetssituationen. Utifrån detta menar vi att en tvåämnestjänst *skulle kunna* vara att föredra, sett ur detta perspektiv. Huruvida en tvåämnesstjänst intresserar alla musiklärare ska vi låta vara osagt, men om man ska lyssna till Bouijs informanter eller den information som Arbetslivsinstitutet Syd presenterar, borde man på så vis kunna minska sin arbetsbelastning och därigenom lättare hinna med arbetets alla uppgifter på ordinarie arbetstid.

6.3 Vad har vi kommit fram till?

Utifrån vårt resultat och litteraturgenomgången tycker vi oss sammanfattningsvis kunna urskilja fyra extra viktiga faktorer som kan medverka till att musikläraren hinner med sina arbetsuppgifter inom den givna tidsramen: buffertid, ramfaktorer, tillvaratagande av ledig tid, samt att kunna säga ifrån.

Vi ser att buffertiden hjälper läraren att kunna ta det lugnare och ladda inför en intensivare period. Arbetsbelastningen kan minskas av goda ramfaktorer, t.ex. välutrustade salar, fördelaktiga scheman med längre undervisningsfria pass som kan utnyttjas till förberedelser eller avkoppling och ett arbetsrum där man kan arbeta ostört. Den lediga tiden, både fritiden och raster för avkoppling under arbetsdagen, bidrar till ett bättre arbetsklimat och bör därför tas tillvara. För att hinna det man planerat att göra, krävs det ibland att man måste kunna säga nej till elever och kollegor som gör anspråk på ens undervisningsfria tid. Man bör också kunna säga nej till övertidsarbete man vet att man inte kommer att bli kompenserad för.

6.4 Inför framtiden

Allteftersom vi har fördjupat oss i ämnet för den här uppsatsen har vi insett hur otroligt viktig arbetstidsfördelningen kan vara för välbefinnandet. Att ha en fungerande vardag, såväl

långsiktig som kortsiktig, på sitt arbete är ingen självklarhet och det är framförallt ingenting som kommer automatiskt, i alla fall inte när man arbetar som musiklärare. Ibland krävs det att man lägger ner lite energi på att få till stånd en arbetssituation som man kan acceptera.

I resultatet av vår undersökning, och i den litteratur vi studerat finns många bra tips och råd som kan vara till hjälp för lärare att få ihop sin arbetsdag på ett tillfredsställande sätt. Vi är övertygade om att detta medverkar till att lärare helt enkelt blir gladare, trevligare och mer skärpta i mötet med eleverna, i harmoni med det som står i Nordängers studie:

Jag kan inte tänka mig att det finns en motsättning mellan att känna den allra största omsorg om relationerna till sina elever och att samtidigt värna om mellanrum och förtroliga sfärer i sitt yrkesutövande. Kanske precis tvärtom! (Nordängers 2002:185)

För vår personliga del känner vi att vi i hög grad kommer ha nytta av det vi lärt oss av att skriva den här uppsatsen. Vi tror att man oftast är väldigt ambitiös i början av sin yrkeskarriär, och lägger ribban högt, vilket ju egentligen är en bra sak. I och med detta arbete har vi dock blivit mer medvetna om vikten av att inte ha för stora krav på sig själv när man börjar arbeta. Det är viktigt att våga stå på sig, sätta gränser, sträva efter ett gott kollegialt samarbete, samt att be om att få en mentor i början. Dessa och övriga råd från de erfarna informanterna vi intervjuat, kommer att finnas med i våra bakhuvuden inför vår kommande yrkesroll. Vi hoppas även att andra som läser vårt arbete kommer att uppleva våra slutsatser som relevanta i sitt yrke.

Under tiden vi analyserat vårt resultat har vi, trots att många redan forskat på ungefär samma område som vår studie berör, upptäckt att det fortfarande finns mycket mer att undersöka inom området, exempelvis djupare studier av det vi kallar för bufferttid, hur det påverkar en lärares arbetsbelastning över terminen. En annan sak som känns relevant att undersöka är huruvida musiklärare omedvetet accepterar att de arbetar övertid. Vi har en känsla av att många lärare, både i musik och i andra ämnen, tror att de är skyldiga att göra saker som egentligen ligger utanför deras ansvarsområde. Ett tredje forskningsämne skulle kunna vara att noggrannare jämföra ettämneslärares arbetsbelastning med tvåämneslärares. Har de estetiska ettämneslärarna det generellt mer slitsamt? Vilka ämneskombinationer är egentligen de bästa, sett ur ett sådant perspektiv?

Vi förstår utifrån resultatet av denna uppsats att en anställning som musiklärare kan vara ganska krävande och intensiv. Men, som tröst kan vi konstatera att enligt informanterna i vår studie medverkar rutinen till att man, efter några år inom yrket, får en mer avslappnad inställning till arbetet. Vi känner därför att vi kan ta steget ut i arbetslivet och möta både svårigheter och problem med gott mod, nu när vi bättre vet vad som kan hjälpa och stötta.

7 Källförteckning

Bladh, Stephan (2002) *Musiklärare – i utbildning och yrke. En longitudinell studie av musiklärare i Sverige*. Avhandling. Göteborg: Göteborgs universitet, Institutionen för musikvetenskap

Edling, Margareta (2006) ”Skolans planering rimmar illa med lärarnas verklighet”. *Skolvärlden* (7), 24-27. Stockholm: LR

Gannerud, Eva (2001) *Lärares liv och arbete i ett genusperspektiv*. Stockholm: Liber

Gilje, Nils & Grimen, Harald (2004) *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*. Göteborg: Daidalos

Hargreaves, Andy (1994) *Läraren i det postmoderna samhället*. Lund: Studentlitteratur

Johansson, Bo & Svedner, Per Olov (2006) *Examensarbetet i lärarutbildningen. Undersökningsmetoder och språklig utformning*. Uppsala: Kunskapsföretaget

Lindqvist, Per (2002) *Lärares förtroendearbetstid*. Avhandling. Malmö: Forskarutbildningen i pedagogik

Läraryrket (2004) *I rättan tid... -Läraryrket utredning om arbetstid och arbetsorganisation*.

Lärarnas Riksförbund (2003) *Läraryrket*. Stockholm

Månsson, Eva (2002) *Hinder och möjligheter för lärare i dagens skola. Ett underlag för arbetsvärdering*. Malmö: Arbetslivsinstitutet Syd

Nilsson, Lena A. (2006) *Hälsofrämjande strategier i skola, vård och omsorg – delrapport III i forskningsprojektet Långtidsfrisk eller långtidssjukskriven*. Högskolan Väst

Nordäng, Ulla Karin (2002) *Lärares raster – innehåll i mellanrum*. Malmö: Reprocentralen, Lärarutbildningen, Malmö högskola

Stukát, Staffan (2005) *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur

Dokumenterade intervjuintervjuer med de fem informanterna i vår undersökning.

Internetkällor:

Huvudöverenskommelse om lön och allmänna anställningsvillkor samt rekommendation om lokalt kollektivavtal m.m. – HÖK 07 Bilaga M. Särskilda bestämmelser om arbetstider m.m. för lärare. (2008) Länk från Lärarnas Riksförbund www.lr.se Hämtat 14 april, 2008, från <http://www.lr.se/lrweb/home.nsf/indexfrmset?readform&Url=http://www.lr.se/lrweb/home.nsf/bykey/PKAEL-7BIGKD>

Bilaga A: Intervjufrågor

1. Född år:
2. Kön:
3. Utbildning:
4. Typ av skola: socialt- och kulturellt upptagningsområde, elevantal, lärarantal, m.m.
5. Hur länge har du jobbat som lärare?
6. Hur länge har du haft anställning på denna skola?
7. Vad har du för typ av tjänst? (semestertjänst, 45 h/vecka, förtroendetid etc.)
8. Vilka arbetsuppgifter har du?
9. Hur fördelar du din arbetstid mellan de olika arbetsuppgifterna?
10. Har du prioriterat/planerat likadant under hela din verksamma tid som lärare?
11. Upplever du att din arbetstid räcker till de arbetsuppgifter du förväntas utföra?
12. Tänker du mycket på arbetsrelaterade saker under din fritid?
13. Vilka arbetsuppgifter anser du är viktigast?
14. Tvingas du ofta prioritera bort vissa arbetsuppgifter till förmån för andra? I såna fall, vilka och varför?
15. Varför ser din planering ut som den gör? Vad är du nöjd med? Vad önskar du vore annorlunda?
16. Kräver olika tidsperioder olika strategier planeringsmässigt? Hur kan dessa i så fall se ut?
17. Är du klassföreståndare för någon klass? Om så är fallet, hur mycket tid kräver detta, enligt dig, i förhållande till att inte ha ansvar för någon klass?
18. Hur fungerar det med raster under arbetsdagen? (Exempelvis lunchraster: hinner ni sitta ner och äta i lugn och ro? Hinner man andas ut mellan lektioner? Blir du ofta avbruten av elever/kollegor?)
19. Arbetar du ofta utanför arbetstid? I såna fall: vilken typ av arbetsuppgifter? Var? Hemma eller i skolan? Har du möjlighet att ta igen ev. övertid vid annat tillfälle? Gör du det, och i så fall hur och när?

20. Hur förhåller sig din egen planering till den övergripande planeringen vid skolan? Får du stöd i planeringsarbetet av till exempel skolledare? Hänger din planering nära samman med skolans övergripande planering och kollegors planering?
21. Har du över huvud taget möjlighet att göra alla arbetsuppgifter på plats i skolan? (Exempelvis: Finns notskrivningsprogram, tillgång till dator, bra arbetsro etc.)
22. Vad skulle du vilja ge för tips till en blivande musiklärare, som vill få sin planering att gå ihop utan att försumma sin fritid och/eller viktiga arbetsuppgifter?
23. Finns det något övrigt du vill tillägga?

Övrigt som skulle vara intressant att veta är olika praktiska omständigheter, såsom material, storlek på salar, storlek på elevgrupper, beskrivning av schema, avstånd mellan olika arbetsplatser (arbetsrum, klassrum, matsal) och så vidare. Det kan också vara intressant med kommentarer på vad informanten tycker om semestertjänst. Fördelar och nackdelar.